

25 nexe

*quaderns d'autogestió
i economia cooperativa*

*Publicació semestral
desembre de 2009 · 4 €*

L'ECONOMIA SOLIDÀRIA COM
A NOU MOVIMENT SOCIAL
CONTEMPORANI

DEBAT SOBRE EL MARC
REGULADOR DEL
COOPERATIVISME

JOSEBA AZKARRAGA:
OXIGENAR EL PULMÓ
COOPERATIU

Índex

Presentació 3

Textos

L'economia solidària com a nou moviment social contemporani

Paulo Lisandro Amaral Marques 5

Tendències en el tractament fiscal de les cooperatives

María Pilar Alguacil Mari 15

Contextos

Una aliança cívica per a la humanitat?

Patrick Viveret 23

Taula rodona

Debat sobre el marc regulador del cooperativisme

Diversos autors 29

Entrevistes

Entrevista a Joseba Azkarraga Etxagibel

Jordi Garcia Jané 37

Entrevista a Santiago Niño Becerra

Carles Masià 49

Recomanacions

Diversos autors 55

Consell editorial: Antoni Comín, Miquel A. Corna, Mercè Fluvià, Carles Garcia, Jordi Garcia, Josep Maria Gasch, Daniel Jover, Xavi López, Jordi Mari, Miquel Miró, Pepa Muñoz, Jordi Panyella, Josep Parcerisa, David Pérez, Verònica Platas, Joseba Polanco, Jesús Ricou, Eva Salvà, Joan Subirats, Jordi Valls i Jordi Via. **Coordina-
ció:** L'apòstrof, SCCL · **Maquetació, redacció, traducció i revisió lingüística:** L'apòstrof, SCCL · **Impressió i
enquadernació:** Gramagraf, SCCL · **Fotografies:** Esther Navalón Wamba · **Edita:** Fundació Seira i Confederació
de Cooperatives de Catalunya · **Redacció, publicitat i subscripcions:** Telèfon: 93 318 81 62 · Carrer Premià,
15, 1r, 08014 Barcelona · seira@fundacioseira.coop

D.L. B - 29.642/97

Revista impresa en paper 100% reciclat

L'economia social com a nou moviment social contemporani

En aquest treball, Paulo Lisandro intenta respondre a la pregunta “És possible identificar una pràctica econòmica col·lectiva com un nou moviment social?”, a propòsit de l'anomenada economia solidària. La conclusió que n'extreu és afirmativa; per a l'autor l'economia solidària seria un moviment social, que integra característiques tant del moviment obrer clàssic com dels nous moviments socials, i que es constitueix com una de les principals referències del moviment altermundialista.

Tendències en el tractament fiscal de les cooperatives

En un moment de reflexió sobre la conveniència de mantenir o reformar el règim fiscal de les cooperatives, Maria Pilar Alguacil, catedràtica en Dret Financer i Tributari, i gran coneixedora del cooperativisme, exposa les característiques de la regulació actual i fa una sèrie de recomanacions, com ara eliminar la tipologia de cooperatives especialment protegides i invocar principis constitucionals o finalitats i objectius del dret europeu a l'hora de demanar règims o tractaments diferents per a les cooperatives.

Una aliança cívica per a la humanitat? Pensar i viure la crisi d'una altra forma

Reproduïm la conferència de Patrick Viveret, que tingué lloc a les Jornades “Atur, desigualtat i exclusió social”, del passat 29 d'octubre. El qui fou exconseller del Tribunal de Comptes de França demana un canvi de paradigma per afrontar amb èxit la crisi global que estem vivint; l'alternativa, si és que se la pot anomenar així, seria, en paraules seves, “cavar la nostra tomba ecològica i social”.

Debat sobre el marc regulador del cooperativisme

Vuit cooperativistes catalans pertanyents a cooperatives agràries, de treball, d'habitatge, de serveis i de consum, proposen millores al marc normatiu del cooperativisme, en els seus diversos àmbits: els principis generals, la figura del soci, el finançament, la gestió i el foment del cooperativisme

Joseba Azkarraga Etxagibel: Oxigenar el pulmó cooperatiu

Partint del convenciment que MONDRAGON és un dels principals experiments de democràcia econòmica al món, i des del coneixement que li dóna dirigir el Departament de Ciències Socials de la Facultat d'Humanitats de la Universitat de Mondragon i ser membre de Lanki, el centre d'investigació d'aquest grup cooperatiu, Joseba Azkarraga reflexiona en aquesta entrevista sobre els punts forts de l'Experiència, però també entorn de les debilitats i els reptes que ha d'afrontar la corporació en aquesta conjuntura difícil, que Azkarraga no s'està de qualificar com la pitjor crisi que ha hagut d'afrontar MONDRAGON en els seus més de 50 anys d'història.

Santiago Niño Becerra: el profeta incòmode

Niño Becerra es va fer famós al principi d'esclatar la crisi econòmica actual, per ser de les poques persones que l'havien anunciada feia uns anys. Després, aquest catedràtic d'Estructura Econòmica va aprofundir-hi en el llibre *El crash del 2010*. Ara us oferim l'entrevista que li vam fer perquè ens expliqués que hi ha al darrere d'aquest alarmant títol.

L'ECONOMIA SOLIDÀRIA COM A NOU MOVIMENT SOCIAL CONTEMPORANI

Paulo Lisandro Amaral Marques

Què caracteritza un moviment social? És possible identificar una pràctica econòmica col·lectiva –antagònica al sistema on està inserit– com un nou moviment social? Aquesta és una de les qüestions principals que busquem analitzar en aquest treball titulat *Economia Solidària (ES) com a moviment social contemporani*.¹ Per fer aquest estudi, hem de tenir en compte el paper dels moviments socials a la societat contemporània, ja sigui perquè actuen com a motors dels canvis socials o com a reflex d'ells (Laraña, 1999:13).

En línies generals, és possible identificar els moviments socials com una varietat d'intents col·lectius per produir canvis en les institucions socials, des del projecte revolucionari de crear un nou ordre social fins a tota classe de transformacions en el sistema de normes, significats i relacions socials (Giner, 2006, 579- 580).

La hipòtesi que guia la investigació identifica el moviment de l'economia solidària com un moviment en construcció que sorgeix com a referència dels anomenats moviments alterglobalització

i antiglobalització (Taibo, 2007; Calle, 2003), l'expressió més gran dels quals són els Fòrums Socials Mundials-FSM, fets fins ara en nou edicions (2001-2009) en tots els continents.

Com a objecte empíric de la nostra anàlisi, presentem un estudi de l'experiència del Fòrum Brasiler d'Economia Solidària (FBES), creat el 2003 en el context del III Fòrum Social Mundial.

A partir de final dels anys 1990, una onada de protestes en diversos indrets del món en contra de la globalització capitalista origina l'anomenat moviment altermundista o moviment antiglobalització.² Tanmateix, són moviments que busquen, més enllà d'accions de protesta, presentar propostes alternatives en el camp polític i econòmic. En el terreny de la política, els moviments aposten pel desenvolupament de formes de democràcia directa, com les experiències dels pressupostos participatius; en relació amb l'àmbit econòmic, les propostes s'orienten al desenvolupament de fórmules d'economia social i autogestionària, conegudes de forma general com a economia solidària o alternativa (Taibo, 2007: 63).

Són moviments que neixen com a resistència i enfrontament als impactes de la globalització neoliberal. A l'Amèrica Llatina, la reacció va ser a partir de la classe obrera sense feina que va trobar en les accions col·lectives d'ES una manera de resistència pràctica al problema de l'atur.

Després de quinze anys d'aplicació del Consens de Washington,³ que va propiciar un creixement mediocre i inestable a tots els països de l'Amèrica Llatina, és possible avaluar ara les conseqüències d'aquest model d'inserció en la globalització a partir de les premisses neoliberals.

La més significativa va ser la composició i l'evolució de les classes socials llatinoamericanes. Els anys de polítiques neoliberals es van caracteritzar per un notable increment de la desigualtat de renda, per la concentració persistent de la riquesa en les classes més riques de la població, per la ràpida expansió de la classe de microempresaris, per la reducció de l'ocupació pública i per l'estancament del sector formal (Dupas, 2005: 39).

El sector més afectat va ser, sens dubte, la classe treballadora. Estudis fets sobre qüestions laborals assenyalen que la meitat de llocs de treball formals generats al Brasil entre 1985 i 2002 es van crear en el sector públic, mentre que el sector privat es va quedar amb la contractació dels llocs de treball més precaris, feines puntuals i temporers.

Tanmateix, la classe treballadora va reaccionar a aquest quadre de crisi a través de la pràctica de l'ES. Són innombrables les accions que es van dur a terme a l'Amèrica Llatina a partir de la dècada de 1990. Al Brasil,

*L'economia
solidària és un
moviment en
construcció que
sorgeix com a
referència dels
anomenats
moviments
alterglobalització i
antiglobalització.*

són organitzades per moviments com l'MST –Moviment dels Sense Terra–, que comencen a construir cooperatives populars en el medi rural; a l'Argentina i el Brasil, s'organitzen cooperatives de treball en empreses recuperades pels seus treballadors. Una altra iniciativa en aquest sentit és la creació de moltes cooperatives populars urbanes per part de la CUT, la central obrera més gran del Brasil.

Segons Paul Singer, un dels investigadors més coneguts de l'economia solidària del Brasil, el creixement d'aquestes pràctiques de producció i treball autogestionari és fruit de la diversitat i multiplicitat d'experiències:

“A mesura que les lluites es van anar desenvolupant, va haver-hi un esforç creixent (que encara no ha acabat) de desenvolupar una teoria d'una “altra economia”, basada en l'apropiació col·lectiva dels mitjans de producció per unitats associatives que poden assumir o no la forma de cooperatives, perquè més enllà dels projectes productius, l'economia solidària la componen altres iniciatives, com les organitzacions de microfinances, cooperatives de consum, xarxes d'intercanvi, empreses recuperades d'autogestió, entre d'altres.” (Singer 2006: 202).

El que caracteritza la composició de l'economia solidària a l'Amèrica Llatina és el seu origen de classe. Bàsicament està composta per treballadors desocupats i informals que creen iniciatives col·lectives organitzades a partir dels principis de l'autogestió i la democràcia participativa en les relacions de producció i organització del treball. Són principis antagònics al capitalisme; per això, té un potencial crític i pràctic cap a la mateixa sociabilitat capitalista orientada pels valors de la competició, l'individualisme i l'acumulació privada del capital a qualsevol cost.

L'economia solidària no pot ser entesa solament com una alternativa de generació d'ocupació, sinó com un moviment social que, a través de les seves accions, té possibilitat de crear transformacions materials, així com culturals, en la societat actual; o sigui, en el camp material, les accions d'aquest moviment propicien l'organització dels treballadors en cooperatives, associacions, recuperació d'empreses... En el camp cultural, les transformacions produïdes són les relacionades amb les noves formes de relació de solidaritat, d'ajuda mútua, de reciprocitat. O sigui, canvis en el terreny dels valors, en aquest cas de cooperació, igualtat i ciutadania (Piccolotto, 2008).

En aquest sentit, l'economia solidària a l'Amèrica Llatina va adquirir un fort sentit de la crítica pràctica inserida en el context de les noves formes i moviments socials, la major expressió dels quals va ser el procés del Fòrum Social Mundial, que va proporcionar un espai d'amplificació d'aquestes pràctiques contrahegemòniques com a alternativa a la lògica

capitalista, alhora que possibiliten l'avenç de la creació d'identitats dels protagonistes de l'economia solidària. A partir d'aquest context, ràpidament l'avantguarda del moviment de l'economia solidària, representada pels nous actors socials que assumiran la direcció d'aquest procés organitzatiu polític, principalment les ONG, poden crear espais d'articulació i mobilització al voltant d'aquest tema. Els fòrums d'economia solidària i les xarxes constituïdes representen formes d'autoorganització que van creixent tant en mobilització social com en força política al costat dels poders públics i la societat, no solament en l'àmbit nacional, sinó també en l'internacional, en la mesura que moltes xarxes s'estructuren com a articulacions supranacionals.

En un estudi sobre l'economia solidària, Luis Razeto utilitza el concepte de Gramsci per a una anàlisi dels reptes de la construcció del moviment social de l'economia solidària que tingui un sentit contrahegemònic. Segons Razeto, el pensador italià identifica tres grans etapes o fases que qualsevol moviment social que planteja un projecte alternatiu ha de passar.

La primera és la fase de l'escissió, que pot ser també diferenciació o separació, on el moviment busca expressar la seva pròpia identitat, mostrar que és diferent i afirmar la seva diferència en relació amb els qui busca superar. Quan s'ha completat la fase de l'escissió, o sigui, quan ja es té una identitat, es té una claredat respecte al que s'és, en aquest cas, quan es tendeix a passar a una segona fase, que és la fase de l'antagonisme. La fase de l'antagonisme, s'identifica com l'etapa en què "el moviment comença a combatre l'altra realitat, des de la qual s'ha separat: es lluita contra, se la critica, se la denuncia, es desenvolupa una acció de lluita on s'està organitzant l'adversari" (Razeto, s/f).

Però Razeto assenyala l'advertència de Gramsci segons el qual en aquesta fase hi ha un gran perill, que és que un se subordini i perdi, li introdueixin "contraban ideològic" i li introdueixin maneres de pensar o racionalitats que no són les pròpies. Un altre perill és el dogmatisme, perquè hi ha un gran esforç, molt dogmàtic, per evitar qualsevol contaminació, perquè qualsevol contaminació debilita l'antagonisme.

*L'economia
solidària a
Amèrica Llatina
està composta,
bàsicament, per
treballadors
desocupats i
treballadors
informals.*

En el cas de l'economia solidària, és possible afegir que el moviment es troba en una fase de transició entre la primera i la segona etapa, ja que si en la primera etapa hi ha la recerca d'identitat, en l'antagonisme s'està experimentant la dependència de l'adversari (l'economia capitalista), perquè està definit com a "anti", com a "anticapitalista", "una altra economia". Però fins i tot així hi ha una definició a partir d'una negació.

L'etapa fonamental és de l'autonomia, que és la més necessària per a qualsevol moment que busca transformar la realitat. En aquesta fase,

*Els fòrums
d'economia
solidària i
les xarxes
constituïdes
representen
formes
d'autoorganització
que van creixent
tant en
mobilització social
com en força
política al costat
dels poders
públics i la
societat.*

no solament hi ha separació i antagonisme, sinó autonomia, que consisteix a elevar-se a un punt de vista superior, que no és el mateix que la separació o la independència. Segons Razeto, l'autonomia és el desafiament més gran d'un projecte, ja que:

“[...] s'arriba a accedir a un punt de vista més alt, superior, més comprensiu; no solament està fora, que és la separació; no solament està en contra, que és antagonisme, sinó que està sobre, és a dir, ha assolit una visió més àmplia i és capaç, per tant, de valorar fins i tot l'adversari, d'aprendre algunes coses d'ell i de començar a captar-lo, a guanyar-lo i a no tenir por de ser absorbit, sinó començar a absorbir [...]”.⁴

O sigui, si construir un procés contrahegemònic és anar més enllà, és anar en contra de l'hegemonia d'un sistema, però és també anar en contra dels principis creadors del sistema hegemònic i proposar nous valors i paradigmes, l'economia solidària pot ser compresa com un nou moviment social amb perspectives contrahegemòniques.

Un exemple en el moviment que fa l'etapa d'escissió i antagonisme és l'experiència del Fòrum Brasiler d'Economia Solidària (FBES)⁵ com a instrument organitzatiu polític del moviment de l'Economia Solidària del Brasil,⁶ que es proposa, a partir d'una plataforma programàtica que conforma estratègies d'organització i acció política, arribar a l'etapa de l'autonomia, o sigui, d'un projecte contrahegemònic. Per ara, és possible identificar que el FBES es troba en l'etapa de l'antagonisme, de construcció d'identitat i diferenciació cap a l'adversari, o sigui, de l'economia capitalista.

L'experiència del Fòrum Brasiler d'Economia Solidària

Les formes d'organització política dels actors socials de l'economia solidària són els fòrums i les xarxes, caracteritzats com a espais oberts d'articulació, elaboració de propostes i estratègies d'acció. Encara que reivindiqui la seva autonomia com a espais d'actors de la societat civil, s'obren per a una relació d'interdependència amb els poders públics; o sigui, permet també la participació de representants i institucions de l'estat (Carvalho, 2006).

Tant els fòrums com les xarxes configuren instruments politicoorganitzatius que articulen el “camp” o “univers” de l'economia solidària. La complexitat del camp de l'economia solidària actualment es reflecteix en diferents formes d'expressió i organització autònomes dels seus actors, és a dir, més enllà de la unitat al voltant dels principis de l'economia solidària, cada organització i entitat té la seva autonomia organitzativa amb les seves ideologies i concepcions. El Fòrum Brasiler d'Economia Solidària (FBES) és un exemple significatiu de l'etapa d'avenç políti-

coorganitzatiu del moviment d'economia solidària al Brasil. En el seu document fundacional, el FBES descriu els seus objectius:

“[...] El creixement de l'economia solidària com a moviment, superant la dimensió d'iniciatives aïllades i independents i orientant-se cap a una articulació, configuració de xarxes i lluita comuna, fa un salt considerable a partir dels Fòrums Socials Mundials, espai privilegiat on diferents actors, organitzacions, iniciatives i projectes emprenedors van poder construir una integració [...]”⁷

Pel que fa al seu projecte i programa, el Fòrum Brasiler va elaborar una Carta de Principis de l'Economia Solidària i una Plataforma de l'Economia Solidària, que estan en construcció permanent. Mentre que la carta proporciona elements de fonamentació per al moviment, la plataforma presenta les metes principals que s'han d'assolir, a més de servir com a document de base per a la interlocució amb la Secretaria Nacional d'Economia Solidària (SENAES). Els eixos d'acció del FBES són sis:

1. Democratització del coneixement i la tecnologia
2. Xarxes de producció, comercialització i consum
3. Finances solidàries
4. Marc legal
5. Educació
6. Comunicació

Pel que fa a la identificació dels actors socials protagonistes del moviment que articulen l'organització política del FBES, s'identifiquen tres agents socials: a) treballadors de projectes emprenedors econòmics i solidaris; b) entitats d'assessoria i foment, que normalment s'organitzen sota la forma d'ONG, incubadores d'universitats, entre altres instituts de suport, i c) gestors públics de governs estatals i municipals que participen de la coordinació de l'FBES a través de la Xarxa Nacional de Gestors d'Economia Solidària. El plantejament dels reptes és molt clar en els documents de presentació de l'FBES, fins i tot en una perspectiva internacional:

“El gran repte a l'horitzó, donat sobretot pel ràpid creixement de l'economia solidària, és l'enfortiment del moviment de l'economia solidària: que les persones protagonistes de l'economia solidària es puguin veure com a part d'un moviment nacional i internacional.”⁸

*El moviment
d'economia
solidària es troba
en transició entre
l'etapa d'escissió
i l'etapa
d'antagonisme.*

La consolidació i l'afirmació de la seva identitat són els dos grans reptes per als quals es proposa l'estructuració i l'ampliació del moviment en tot el país com una de les estratègies principals:

“[...] Com que es tracta d'un moviment que només recentment s'ha estructurat de manera orgànica a escala nacional, el moviment de l'eco-

El gran repte és que les persones de l'economia solidària es puguin veure com a part d'un moviment nacional i internacional.

nomia solidària ha debatut intensament la consolidació i l'afirmació de la seva identitat i estructuració. El FBES ha aconseguit articular-se a escala nacional i sorgeix ara com a prioritat el seu enfortiment a escales estatals i municipals [...]"⁹

Molts d'aquests reptes assenyalats van ser l'eix del IV Plenari Nacional del Fòrum, fet el març de 2008, on es va fer un ampli balanç de la seva trajectòria i es va deliberar conjuntament la seva caracterització, el concepte i les banderes de lluita del moviment. Segons el document final del Ple, aquesta activitat va ser conseqüència dels avenços del moviment, com la realització de la primera Conferència Nacional de l'Economia Solidària i la creació del Consell Nacional d'Economia Solidària,¹⁰ les dues creades pel govern federal juntament amb el FBES. El procés d'organització del IV Plenari Nacional va durar dos anys i es va debatre en tot el país, en els fòrums estatals i locals.¹¹

Aquesta experiència de l'FBES es pot comprendre a partir dels plantejaments assenyalats per Castells, segons el qual "els moviments socials s'han de comprendre en els seus propis termes: són el que diuen ser. Les seves pràctiques (i sobretot les seves pràctiques discursives) són la seva autodefinició". Aquest plantejament, destaca Castells, ens evita la complicada feina d'interpretar la "vertadera" consciència dels moviments, com si solament poguessin existir revelant les contradiccions estructurals "reals". O sigui, "una operació d'investigació diferent i necessària és establir la relació entre els moviments, segons els defineix la seva pràctica, els seus valors i els seus discursos, i els processos socials als quals semblen estar associats (Castells, 1997, 92-93).

Castells posa l'accent en la tipologia clàssica d'Alain Touraine, que defineix un moviment social mitjançant tres principis: la identitat del moviment, l'adversari del moviment i la visió o model social del moviment, que es pot anomenar objectiu social.

La identitat fa referència a l'autodefinició del moviment, del que és, en nom de què parla; en el cas analitzat, tenim l'economia solidària. L'adversari fa referència al principal enemic del moviment, segons l'identifica aquest de manera explícita; en el cas de l'economia solidària, el seu enemic és l'economia no-solidària, com la capitalista. L'objectiu social fa referència a la visió del moviment del tipus d'ordre social, o organització social, que desitjaria obtenir en l'horitzó històric de la seva acció col·lectiva (Castel, 1997, 93-94).

Consideracions finals

En aquest treball, s'han presentat alguns elements sobre l'emergència de l'economia solidària com a nou moviment social. S'han proposat al-

*L'economia
solidària
conforma una
síntesi de vells i
nous moviments
socials.*

guns elements per a futures anàlisis on sigui possible una comprensió més sistemàtica i rigorosa de la seva estructuració i abast social, polític i històric.

Per bé que avui es facin diverses investigacions sobre economia solidària i sobre els moviments socials a l'Amèrica Llatina, les aportacions tècniques utilitzades encara són molt restrictives i gairebé no hi ha estudis sobre la dimensió política de l'economia solidària, o sigui, la seva caracterització com a moviment social. En aquest sentit, hi ha molt per investigar, però ja són possibles les primeres consideracions sobre la caracterització d'aquests nous moviments emergents del segle XXI.

A partir de les consideracions que assenyalen que una metodologia d'observació dels moviments socials no ha d'oferir lleis sobre el funcionament d'aquests fenòmens, sinó eines per avaluar tendències i desconstruir processos d'acció que, paral·lelament, tinguin en compte la influència de contextos específics (Calle:2003), fem algunes consideracions finals, encara que siguin incompletes i provisionals.

Primera: la comprensió que és possible identificar l'existència d'una pràctica que s'autoreconeix com a moviment social a partir de subjectes col·lectius amb identitat, interessos i projectes associats als principis, continguts normatius, pràctiques i propostes identificades de l'economia solidària.

Segona: és un moviment social que, per tant, assimila les característiques d'un moviment de classe –el principal protagonista és la classe treballadora– i reprèn, així, una de les característiques dels “antics” moviments obrers; malgrat tot, assimila també les característiques dels nous moviments socials, amb les seves formes organitzatives horitzontals i articulades en fòrums oberts i xarxes sense centralisme o jerarquia, alhora que manté les demandes d'aquests nous moviments, com la qüestió de gènere, medi ambient, ètnica... O sigui, es pot afegir que el moviment d'economia solidària compon una síntesi de vells i nous moviments socials.

Tercera: la seva característica de moviment contrahegemònic, les pràctiques antagoniques del qual als models polítics i econòmics dominants són una de les principals referències del moviment altermundialista / antiglobalització en els seus objectius de construcció d'un altre món possible.

Bibliografía consultada

Calle, Ángel. *Los movimientos globales*. Papeles del CEIC, 2003.

<http://www.ehu.es/CEIC/papeles/7.pdf>

Carvalho, Genauto; Laville, Jean Louis [Org.]. *Ação Pública e Economia Solidária. Uma Perspectiva Internacional*. Editora da UFRGS, Porto Alegre, 2006.

Castells, Manuel. *La era de la Información. Economía, sociedad y cultura*. Vol. 2 "El poder de la identidad". Alianza Editorial, Madrid, 1997.

Dupas, Gilberto [Coord.]. *América Latina. A comienzos del siglo XXI. Perspectivas económicas, sociales y políticas*. Homo Sapiens Ediciones, Rosario, 2005.

Giner, Salvador *et al.* (eds.) *Diccionario de Sociología*. Alianza Editorial, Madrid, 2006.

Laraña, Enrique. *La construcción de los movimientos sociales*. Alianza Editorial, Madrid, 1999.

Picolotto, Everton. *Novos Movimentos sociais econômicos: economia solidária e comércio justo*. Revista *Otra Economía*. Volum II, número 3, 2008.

Razeto, Luis. *Lecciones de economía solidaria. Realidad, teoría y proyecto*. Chile, Ediciones Uvirtual.net, S/F

Singer, P. *SENALES. Uma experiência brasileira de política de economia solidária. In Ação pública e economia solidária*. UFRGS. Porto Alegre, 2006.

Taibo, Carlos. *Movimientos antiglobalización. ¿Qué son? ¿Que quieren? ¿Qué hacen?* Catarata, Madrid, 2007.

Documents

Revista *Foro Brasileño de Economía Solidaria. La experiencia de gestión y organización del Movimiento de Economía Solidaria en Brasil*. Document distribuït en el Fòrum Social Mundial, fet a Veneçuela, gener de 2006.

Relatório Final da IV Plenária Nacional de Economia Solidária. Fòrum Brasiler d'Economia Solidária. Brasília, 2008.

TENDÈNCIES EN EL TRACTAMENT FISCAL DE LES COOPERATIVES

Maria Pilar Alguacil Marí*

Sembla evident que ens trobem en un moment de reflexió general sobre la continuïtat i/o la reforma del règim fiscal de les cooperatives espanyoles, i això per diverses raons. En primer lloc, perquè està sent qüestionat per moltes cooperatives, igual com alguns dels elements del seu règim econòmic, la qual cosa, per descomptat, podria implicar conseqüències en el seu tractament fiscal.

En segon lloc, per l'existència d'un procediment pendent de la Comissió Europea, del qual ha de resultar una decisió en què, amb gairebé tota seguretat, es faran manifestacions sobre l'existència o no d'Ajudes d'Estat en aquest tractament, així com eventualment la seva compatibilitat o incompatibilitat.

En tercer lloc, pel mateix malestar amb l'actual regulació expressada per alguns sectors del món cooperatiu. Alguns elements del règim fiscal es qualifiquen d'obsolets, incòmodes i penalitzadors del creixement de les cooperatives.

Alguns elements del règim fiscal es qualifiquen d'obsolets, incòmodes i penalitzadors del creixement de les cooperatives.

Fem, doncs, un breu recorregut pels elements essencials de la regulació actual per veure quins problemes plantegen i quines solucions o tendències s'apunten.

La qualificació de les cooperatives com a protegides o especialment protegides

Aquesta qualificació pot plantejar problemes amb el règim d'Ajudes d'Estat, a més de generar la sensació d'estar desvalgut el sector i de la seva manca de competitivitat.

Des de la perspectiva del principi d'igualtat inserit en la Constitució, així com del principi comunitari de neutralitat, sembla que el fonament d'un règim especial s'hauria de basar en les finalitats d'interès general complertes per les cooperatives, així com, si escau, per les càrregues que els representa complir-les. Per tant, semblaria recomanable prescindir de la qualificació de protegides i que les cooperatives mereixedores d'això se sotmetessin, senzillament, al seu règim especial.

Els requisits per optar al règim especial (protegides)

La qüestió fonamental que es planteja en relació amb els requisits per a un règim fiscal d'una figura societària concreta és la de si aquests han de configurar un règim propi o si han de limitar-se a homologar, de forma directa o indirecta, el compliment dels requisits del règim mercantil. El règim actual no fa ni una cosa ni l'altra. En efecte, no estableix criteris homogenis per assegurar la uniformitat de tracte fiscal i el compliment del principi d'igualtat, basats en principis específicament tributaris, sinó que es limita, en general, a "homologar" el règim mercantil. Tanmateix, aquest règim mercantil pot ser molt variat, ja que, com és sabut, les Comunitats Autònomes han utilitzat les seves competències normatives en la matèria.

A més, aquesta homologació causa turbulències amb aquest règim mercantil, perquè encara que de vegades remet directament a la regulació substantiva, en d'altres fa la seva pròpia versió de les característiques que han d'ornar la cooperativa.

Per altra banda, totes les causes actualment previstes en l'article 13 LFC no tenen la mateixa gravetat en el règim substantiu cooperatiu. No sembla raonable que es remeti, per a la consideració de "cooperativa protegida" o per a la qualificació per a un règim especial, la clàusula oberta de l'article 6, que suposa que qualsevol incompliment de la llei substantiva, per minúscul que sigui, pot justificar la desqualificació fiscal.

Per tant, recomanariem:

- Establir com a premissa per a la qualificació fiscal per al règim especial el compliment de la normativa mercantil aplicable a la cooperativa concreta pel que fa a aquells elements absolutament essencials per seguir considerant la cooperativa com a tal, i no de forma genèrica.
- La resta de requisits s'haurien d'establir per a totes les cooperatives per la llei fiscal i estar en directa relació amb la configuració del règim aplicable a l'àmbit cooperatiu.
- Quan la llei fiscal estableixi requisits propis, haurà de fer-ho per raons estrictament fiscals; això és, basats en els principis que modulen el sistema tributari i els tributs en concret (article 31.1 CE).

Els requisits per ser considerada especialment protegida

Els criteris utilitzats per la 20/1990 (LFC), en l'actualitat, s'articulen al voltant de l'activitat realitzada per la cooperativa, que configura així el "tipus cooperatiu". Així, se seleccionen alguns tipus cooperatius (per la seva activitat). Dintre d'aquests, els requisits utilitzats es poden sistematitzar, bàsicament, en:

- Per activitats desenvolupades per la cooperativa
- Per tipus de socis de la cooperativa
- Per la ràtio d'operacions amb tercers/socis.
- Ara bé, en la nostra opinió, aquests criteris:

No tenen justificació en cap finalitat constitucional, ni tan sols en el principi de capacitat econòmica. Semblen establerts per assegurar-se de la falta de competitivitat de les cooperatives concretes. No es veu amb claredat l'objectiu d'interès general que el legislador, teòricament, hauria de perseguir.

Són tan obsolets que si es complissin en termes estrictes les cooperatives segurament no serien competitives, ni rendibles.

A més, penalitzen fortament el creixement de la cooperativa, el desenvolupament d'altres activitats (necessari per adaptar-se als canvis del mercat) i l'associació amb altres entitats.

No és justificable l'especial protecció per raó de l'activitat, si després els requisits no tenen res a veure amb aquesta activitat; això és, amb el valor social afegit per aquesta. No es produeix ni justificació per la finalitat, ni es compleix el principi d'adequació i proporcionalitat.

El criteri subjacent als que es fan servir actualment per distingir les cooperatives “especialment protegides” és el de cooperatives que agrupen socis amb poca capacitat econòmica.

Des del nostre punt de vista, el criteri subjacent als que es fan servir actualment per distingir les cooperatives “especialment protegides” és el de cooperatives que agrupen socis amb poca capacitat econòmica. Això és, a més, particularment criticable, perquè resulta incoherent en un règim que parteix de manera tan clara de la premissa de la separació de la capacitat contributiva de la cooperativa respecte de la del soci, prendre com a referència aquesta darrera per fixar el tractament de la cooperativa.

Per tant, recomanariem:

- Eliminar l’actual tipologia de cooperatives especialment protegides.
- Prendre en consideració, a l’hora d’establir règims o tractaments diferents, criteris que puguin justificar-se en principis constitucionals (o almenys en l’interès general) i/o finalitats i objectius del dret europeu. Per exemple, cooperatives que exerceixen una funció social, o cooperatives que coadjuvin a la consecució de finalitats constitucionals (com l’habitatge digne), o per raó de la seva dimensió, cooperatives que constitueixin PIME o no.

Cal ressenyar que l’única conseqüència rellevant en l’impost sobre societats de la qualificació de la cooperativa com a especialment protegida és la deducció del 50% de la quota. No obstant això, es pot arribar a solucions amb efectes fiscals similars sense necessitat d’articular-se com una “especial protecció”.

Convé tenir en compte que aquesta “especial protecció”, si no té una justificació molt sòlida, sempre podrà ser objecte d’atacs des del terreny del dret de la competència.

La fragmentació de la base imposable i el doble tipus de gravamen

La diferenciació de resultats, a efectes fiscals, té com a únic efecte l’aplicació de tipus de gravamen diferents a operacions amb socis i no socis. Aquesta separació es va considerar necessària a efectes fiscals a partir del moment que la normativa cooperativa va començar a permetre les operacions amb tercers, com a forma de proporcionar un tractament diferent al retorn i als beneficis, de manera que en els primers s’atenués parcialment la doble imposició intersocietària, atès el caràcter personalista de la societat cooperativa.

Precisament per poder destriar quina part de l’excedent correspon a un concepte o altre s’estableix la norma de valoració de les operacions cooperativitzades amb socis.

Ara bé, des del nostre punt de vista, la separació de resultats, a efectes fiscals, té poc sentit quan es limita el muntant d'operacions amb tercers, en la mesura que ja es pot ponderar l'efecte d'aquestes operacions en la base imposable de l'impost.

Aquesta diferenciació implica, a més, dificultats per determinar quin tipus de resultats pertanyen a una o altra categoria, i desconeix el caràcter unitari de la pròpia cooperativa i de les seves finalitats socials. Això, ultra els problemes tècnics de coordinació amb la normativa substantiva, que difereix d'unes comunitats autònomes a altres. Aquesta circumstància ha dut que la majoria de les cooperatives ho apliquin de forma forfetària, aplicant als seus resultats totals el percentatge de vendes o compres a tercers.

Des d'aquest punt de vista, semblaria aconsellable eliminar aquesta fragmentació en la base imposable, especialment per a les petites cooperatives o per a aquelles que fan poques operacions amb no socis. No obstant això, ha de tenir-se en compte, així mateix, que:

- a) La normativa substantiva segueix separant resultats.
- b) La Comissió Europea sembla procliu a entendre que aquesta separació compleix una finalitat de garantia en relació amb el dret de la competència.

*L'única
conseqüència
rellevant en
l'impost sobre
societats de la
qualificació de la
cooperativa com
a especialment
protegida és la
deducció del 50%
de la quota.*

Per tant, recomanariem, no sense certa cautela:

1. Establir la separació de resultats, si escau, com a règim optatiu o limitar-lo a cooperatives d'una grandària determinada.
2. La separació de resultats no s'ha de correspondre necessàriament amb un doble tipus de gravamen, podria implicar l'exempció dels resultats d'operacions amb socis o altres efectes. Es pot arribar a una situació similar amb el tractament dels retorns.
3. A més, aquesta separació s'hauria de poder fer de forma simplificada, per referència a una magnitud rellevant per a l'activitat cooperativa desenvolupada.

La càrrega administrativa que suposa la separació de resultats, i la complexitat que afegeix a la gestió cooperativa, suposa un seriós *handicap* per a aquestes, però és especialment greu per a les cooperatives petites i mitjanes. Així, considerem urgent que a aquest tipus de cooperatives se'ls permeti un règim fiscal més senzill.

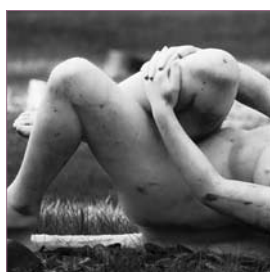
Normes de valoració d'operacions amb socis

Sembla lògic que la llei hagi d'establir una excepció al règim d'operacions vinculades, modificat recentment: les cooperatives que no distin-

geixin entre ambdós tipus de resultats podran valorar les seves operacions amb socis amb els paràmetres de les seves lleis substantives, i en tot cas pel seu preu real. Aquesta excepció estaria en la línia del tractament previst per a les societats de professionals.

Resulta clar que la regla de valoració de les seves operacions amb socis hauria de ser la resultant de la normativa substantiva.

Aplicar el valor de mercat, en la nostra opinió, suposa tractar com una relació de mercat una operació que no s'insereix en aquest; és més, que obeeix a la intenció que el preu de l'operació no sigui el de mercat.

Efectes del tractament comptable del capital social

El Nou Pla General Comptable que s'aprova al novembre de 2007, en la seva norma de valoració 9º, apartat 3º, seguint la NIC 32 estableix que els instruments emesos es classificaran com a passiu financer: “sempre que, d'acord amb la seva realitat econòmica, suposin per a l'empresa una obligació contractual, directa o indirecta de lliurar efectiu o algun altre actiu financer, o d'intercanviar actius o passius financers amb tercers en condicions potencialment desfavorables, tal com un instrument financer que prevegi dret a exigir a l'emissor el seu rescate en la data i per un import determinat o determinable, o a rebre una remuneració predeterminada sempre que hi hagi beneficis distribuïbles. En particular, determinades accions rescatables i accions o participacions sense vot”. A això cal unir l'article 34.2 on s'indica que “... en la comptabilització de les operacions s'atindrà a la seva realitat econòmica i no sols a la seva forma jurídica”.

En virtut de l'anterior, el fet que les aportacions dels socis al capital social siguin reembossables, fa que el capital social de les cooperatives es qualifiqui com un passiu financer.

Si bé en la Disposició Transitòria Cinquena del RD 1514/2007 pel qual s'aprova el PGC s'estableix que els criteris per a la delimitació entre fons propis i fons aliens en les normes sobre aspectes comptables de les cooperatives es podran seguir aplicant fins a 31 de desembre de 2009, el canvi introduït pel nou Pla General de Comptabilitat i el debat que suscita és una realitat que s'ha de tenir en compte.

La Llei estatal, la Llei basca i la Llei navarresa, avançant-se a les conseqüències que pot implicar la qualificació del capital com a passiu exigible, han previst la possibilitat que, via estatuts, s'estableixi que o bé l'Assemblea General o bé el Consell Rector poden refusar el reemborsament total o parcial de les aportacions¹.

El fet que les aportacions dels socis al capital social siguin reembossables fa que el capital social de les cooperatives es qualifiqui com un passiu financer.

Es tracta de deixar en mans de la cooperativa la possibilitat d'eludir les conseqüències de l'aplicació de la norma de valoració 9a. apartat 3r. i que el capital social sigui qualificat com a patrimoni net.

És cert que els criteris provisionals de l'IASB publicats al Butlletí de març de 2009 qualifiquen com a patrimoni:

- Un instrument de propietat (participació en capital) que és reembossable per decisió de l'emissor (societat).
- Un instrument de propietat que és obligatòriament reembossable només en cas de mort o retir del tenidor (soci).

No obstant això, ambdós criteris no sempre són aplicables al capital de les cooperatives.

En funció del que s'ha exposat i tenint en compte la diferent naturalesa de les aportacions a capital, hi ha la possibilitat que part o tot del que actualment es considera, des del punt de vista comptable, patrimoni net, passi a ser qualificat com a passiu financer. Amb la qual cosa la remuneració del capital social podria ser una despesa comptable. Això tindria una repercussió directa sobre dues partides:

- a) El retorn, en la mesura que excedeixi de la remuneració "de mercat" del factor de producció aportat pel soci.
- b) L'interès reportat pel capital social.

Al nostre entendre, el tractament fiscal d'ambdues partides, si bé no ha de resultar per força vinculat per la qualificació comptable, tampoc no la pot desconèixer. Així doncs, en la mesura que es vulguin evitar ajustaments al resultat comptable per determinar l'impost sobre societats, per poder fer recomanacions, caldrà esperar la determinació d'aquest aspecte.

* Maria Pilar Alguacil Marí és catedràtica acreditada de Dret Financer i Tributari de la Universitat de València

Nota

- 1: En concret, la Llei de cooperatives estatal, en l'article 45.1, disposa que: "El capital estarà constituït per aportacions obligatòries i voluntàries dels socis, que podran ser: a) Aportacions amb dret de reemborsament en cas de baixa; b) aportacions el reemborsament de les quals, en cas de baixa, pugui ser refusat incondicionalment pel Consell Rector".

UNA ALIANÇA CÍVICA PER A LA HUMANITAT? Pensar i viure la crisi d'una altra forma

Patrick Viveret*

La crisi que estem vivint és sistèmica i demana una resposta sistèmica. Fins ara, el tractament de la crisi financera ha ignorat les altres dues grans crisis concomitants, que són la crisi ecològica (clima i riscos sobre la biodiversitat) i la crisi social mundial (de la qual la crisi alimentària és, amb el no accés a l'aigua potable i a les atencions bàsiques, una de les formes dramàtiques).

Per donar-hi una resposta sistèmica, s'han de respectar tres principis:

Principi de coherència per tractar les crisis conjuntament: hi ha, paradoxalment, una oportunitat en la coincidència d'aquestes crisis: per exemple, la crisi climàtica reclama una desacceleració de la cursa boja de la velocitat, de la producció i del consum i, per això, pot utilitzar-se la crisi financera, ja que, aquest cop, té el motor seriosament encasquetat; igualment, només en serà possible la "reactivació" si és coherent amb un desenvolupament ecològic i humà sostenible, tret que vulguem cavar la nostra tomba ecològica i social, i ens estimem més salvar el sistema financer.

Principi de realitat i de retorn a la mesura, perquè és la desmesura la que es troba també en l'origen de la crisi ecològica (efectes destructors d'un productivisme embogit), de la diferència abismal al cor de la crisi financera entre economia especulativa i economia real, i de l'aprofundiment dramàtic de les desigualtats socials, tant a escala planetària com a dins de cada societat. Afegim-hi que fou també la desmesura, aquesta vegada, però, en relació amb el poder, allò que va propiciar, fa vint anys, la implosió de l'imperi soviètic. Recordem això per tal d'evitar que ens endinsem en un moviment pendular de tipus anys trenta en què es va reaccionar contra l'excés de "fonamentalisme mercantil" pels abusos de les formes dirigistes autoritàries o, fins i tot, totalitàries.

Principi de justícia, ja que no es pot garantir que cap ésser humà no basculi entre la pobresa, o fins i tot la misèria, amb motiu d'aquesta crisi, si no deturem el desig de garantir tots els béns d'una economia casino que, llavors, duria tots els estats, incloent-hi els més rics, a la fallida (els productes fallits, per exemple, s'han valorat en 60.000 mil milions de dòlars).

Una perspectiva com aquesta només se sosté per l'exigència de la democràcia i de la pau, dues aspiracions importants que corren el risc de ser exposades a una dura prova per l'encadenament clàssic del tipus anys trenta, on la por i el desassossec van afavorir la pujada de corrents autoritaris. És ara quan cal que Europa es recordi de debò que es va construir per testimoniar que la guerra no és cap fatalitat.

Canviar els paradigmes

La conjunció de la crisi ecològica (de la qual la forma més reconeguda és el canvi climàtic) i de la crisi financera, conseqüència de la desmesura del capitalisme financer, està farcida de riscos de regressió i fins i tot de guerra. Afa-

voreix la pujada de corrents autoritaris i d'allò que Reich va caracteritzar els anys trenta com una autèntica "pesta emocional". Així doncs, vivim un moment crític de la història, en què la humanitat s'enfronta a quatre cites crucials on es juga el seu futur: –la del seu propi hàbitat ecològic, sobretot per l'escalfament climàtic i les seves conseqüències; –la del risc d'una crisi sistèmica provocada, o si més no agreujada, per la crisi financera d'una economia casino

La conjunció de la crisi ecològica i la crisi financera està farcida de riscos de regressió i, fins i tot, de guerra.

condemnada a l'alternança de cicles d'exuberància i de depressió irracionals dels mercats financers; –la del còctel explosiu que formen la parella de la misèria i de la humiliació, d'una banda, i del terrorisme, i les armes de destrucció massiva, de l'altra; –la de l'alternativa entre guerra o diàleg de civilitzacions. La humanitat necessita pau, cooperació i intel·ligència col·lectiva per afrontar aquests reptes. Ha d'organitzar l'autodefensa contra tots els que, siguin quines siguin les seves funcions i motivacions, intentin imposar la guerra, la competició generalitzada i unes regressions inacceptables en la intel·ligència i la cultura. No podem deixar que es desenvolupin aquestes lògiques assassines, sense fer res per la nostra banda. Hem de revifar, en concret, la Declaració Universal dels Drets Humans i construir ensems aquesta ciutadania mundial que permetrà que la humanitat s'afermi en subjecte positiu de la seva pròpia història. Hem de reorientar en profunditat les nostres maneres de viure, de produir, de consumir, per parar de posar en perill els ecosistemes que ens donen la vida. Hem d'organitzar pertot arreu escoles de pau, i construir una objecció de consciència mun-

dial enfrontada a les lògiques de guerra econòmiques, militars o religioses on ens voldrien enrolar. Com recalca Antonio Gramsci, “les coses velles triguen a desaparèixer, les noves, a néixer, i en aquest clarobscur, poden aparèixer els monstres”. Com acompanyar la fi d’un món sense tractar de la fi del món? Com fer que allò nou emergeixi, protegint-nos dels “monstres”, començant pels nostres?

Un altre món és possible, és cert. Aquesta potencialitat creadora, però, només pot esdevenir realitat si sabem descobrir i fer créixer aquesta altra manera de ser del món que ja és aquí. Al bell mig de la dificultat de la condició humana hi ha, sense dubte, el fet que som “prematurats dotats de consciència”: el compromís trobat per l’evolució per fer-nos néixer amb el cap gros (resultat del desenvolupament extraordinari i molt ràpid del nostre neocòrtex) és un part abans d’hora. La prematuritat física, evident en relació amb altres espècies animals (necesitem alguns anys per adquirir una autonomia assolida en poques hores pel regne animal), es dobla amb una prematuritat psíquica que fa de nosaltres uns éssers profundament vulnerables. Ara bé, és en aquesta capa de vulnerabilitat on emergeix una consciència que ens situa, des del principi del joc, davant el vertigen de la separació, sota la doble forma de la separació d’un mateix, amb els altres i amb el món, i de la consciència de la mort. Vertigen al si de la por que ens duu a considerar el proïsme com un rival amenaçador, la natura com un univers a dominar i la mort com una espasa de Dàmocles que intentem exorcitzar o negar. Per això, l’idealisme, que voldria fer-nos creu-

*Hem de reorientar les
nostres maneres de viure, de
produir i de consumir.*

re que la vida humana és simple o que podria arribar a ser-ho si ens llevéssim tal forrellat o tal altre (cf. la falsa radicalitat), ens condueix a més d’un atzucac. Ens cal un doble realisme ecològic i antropològic que ens permeti assumir plenament la nostra condició d’éssers alhora fràgils, conscients i connectats, i de traçar un camí d’humanitat que tingui sentit. En aquest camí, una de les qüestions més difícils és la construcció d’una maduresa emocional a l’alçada de la formidable capacitat de la nostra intel·ligència. I això que és cert a escala individual, encara ho és més a escala col·lectiva. La humanitat ha tastat més d’una vegada, en la seva història, les conseqüències tràgiques del desacoblament d’una ciència sense consciència: la qual cosa l’ha duta a la raó instrumental i instrumentada de la “solució final”, que en constitueix un exemple monstruós. Ens cal, per tant, fer emergir una intel·ligència emocional col·lectiva. L’entrada a l’era de la informàtica permet a la humanitat ser una extraordinària “xarxa pensant”. Tanmateix, si aquesta xarxa pensant no vol amenaçar ruïna, ha de ser també una “xarxa d’afectes”. És l’aposta dels pocs enfocaments que, a la manera de Fourier i de Reich, han treballat sobre l’envit passional dins les estratègies col·lectives. Com evitar “la pesta emocional” i utilitzar positivament la formidable energia del desig? Aquesta pregunta suposa una tensió dinàmica i complementària entre transformació personal i transformació estructural i social, entre la qüestió del món i la qüestió del “seu món”. Per això, us proposem, a vosaltres que voleu actuar per un altre món possible, de fer que convergeixin els nostres projectes amb vista a construir una “aliança cívica per a la humanitat” susceptible de posar en marxa set principis fonamentals que ens proposem de debatre:

1) Articular un principi d'esperança i de responsabilitat: la lucidesa sobre els riscos suposa també una imaginació creativa per superarlos. Sense visió positiva del futur, s'instal·len la por i la impotència; fins i tot dins el pitjor de la inhumanitat, durant la *Shoah*, o al Goulag, dones i homes com ara Etty Hillesum, Primo Levi, Alexandre Soljenitsyne, han testimoniat un avenir possible per a la col·lectivitat humana. Fins i tot dins el pitjor de la violència i de la injustícia, els Gandhi, els Luther King, els Lanza Del Vasto han mostrat la via d'una conflictivitat no violenta al servei de la justícia i de la solidaritat. Allò que aquests éssers han pogut fer, sovint sols i en situació tràgica, nosaltres encara tenim la sort de poder-ho promoure col·lectivament sense esperar-ne el pitjor.

2) Situar la construcció de la joia de viure dins els projectes alternatius, no sols per resistir el malestar i el maltractament del capitalisme i del productivisme, sinó també per escapar de les fallides sectàries i antidemocràtiques del que podríem dir la "militància sacrificada".

3) Canviar la nostra relació amb la riquesa (i amb els diners), amb el poder, amb el saber, però també amb la vida mateixa: l'art de viure "molt millor"; oposar la potència creativa i la capacitat de sorpresa (i d'indignació!) a la potència dominadora i al cinisme decebut. És també una condició per fer progressar alhora ciència i consciència.

4) Promoure "l'alta qualitat democràtica" (igual que "l'alta qualitat mediambiental": construir el conflicte com a alternativa a la violència, la desavinença fecunda com a eina de progressió de la discussió en un debat; que la democràcia sigui sobretot l'art de transformar els enemics en companys-adversaris; la pràctica de les arts marcial i del *judo de massa* (cf. Alinsky) és una escola molt rica en aquesta conflictivitat no violenta. Ens cal fer entrar les utopies transformadores en l'espai democràtic per regenerar-lo millor.

5) Descobrir les potencialitats creatives: no n'hi ha prou d'afirmar que un altre món és possible; de fet, ja tenim aquí una altra manera de ser al món i ens cal aprendre a veure-la per fer-la veure i introduir en xarxa totes les iniciatives d'allò que sovint s'anomena l'emergència dels "creadors culturals"; això permet d'articular, igual que l'experiència del moviment obrer sindicalista i cooperatiu del segle XIX, tres actituds complementàries i no contradictòries: la lluita, la proposta transformadora (donant lloc a la guerra jurídica, per exemple) i l'experimentació social (s'intenta tot el que és immediatament realitzable).

6) Principi d'aprenentatge mutu i de coherència: qualsevol experiència humana, encara que sigui un fracàs, és un element susceptible d'aprenentatge mutu: el camí recorregut té tanta importància com l'objectiu considerat, la forma mereix tanta atenció com el fons. Ens cal viure realment els nostres valors apresos, recordant el sentit fort del mot valor: la força de viure!

Ens cal un doble realisme ecològic i antropològic que ens permeti assumir plenament la nostra condició d'éssers alhora fràgils, conscients i connectats.

Una de les qüestions més difícils és la construcció d'una maduresa emocional a l'alçada de la formidable capacitat de la nostra intel·ligència.

7) Articular transformació personal, social i estructural: hi ha una tensió dinàmica entre allò personal i mundial, i no sols entre allò local i global. El més difícil no és la producció econòmica, sinó l'organització d'un viure ensem que doni sentit i respongui a la demanda fonamental de qualsevol ésser humà: el desig de trobar el seu lloc en una història que tingui sentit. Quan els economistes creien que la qüestió prèvia a resoldre era la de la producció abundant enfront de la penúria, ara veiem ben clar que l'abundància és portadora de depressió i d'organització artificial de l'escassetat pel rebuig de compartir la riquesa si les comunitats humanes no marquen els seus projectes de vida. En aquesta perspectiva, els membres, individuals o col·lectius, d'aquesta aliança, podrien acceptar tres compromisos mutus, així com ho va iniciar la xarxa "banyan"¹ en el Fòrum Social Mundial de Porto Alegre, el 2006:

- Manifestar el nostre dret a l'objecció de consciència contra les lògiques de guerra i desenvolupar formes de noviolència activa contra totes les formes d'opressió;
- Treballar per fer efectiva la Declaració Universal dels Drets Humans (i els pactes internacionals que s'hi refereixen) en considerar-nos habitants i ja ciutadans d'aquest planeta i en aplicar el conjunt de drets i deures que van units a aquest estat, fins i tot si aquests drets no són respectats per alguns règims polítics;

- Participar en l'engegada de qualsevol projecte susceptible d'organitzar maneres de viure, de produir i de consumir respectuoses dels ecosistemes i que permetin a les generacions futures viure en bones condicions el seu propi dret a la vida, i no sols la supervivència. Això va a compte nostre, per la tria d'un art de viure orientat cap a una "sobrietat feliç" i no cap a una manera de créixer insostenible per a l'avenir dels ecosistemes.

Sobre la base d'aquests principis, d'aquests comuns acords i d'aquestes cites a preparar, us proposem retrobar-nos per tal d'inventar les formes d'acció, d'organització i de deliberació més apropiades per a la posada en marxa d'aquest projecte.

* Patrick Viveret és exconseller del Tribunal de Comptes de França. Paris. Coautor amb l'Equip Promocions del llibre *Reconsiderar la riquesa y el empleo*, d'editorial Icaria, i impulsor de Dialogues en Humanité. Reproduïm la seva conferència a les Jornades "Atur, Desigualtat i Exclusió Social: *Construïm Respostes des de la Innovació, Imaginació i solidaritat amb Responsabilitat Social*, celebrades a Barcelona el 29 d'octubre de 2009 i organitzades per Promocions, Aprise, Fundació Jaume Bofill i Sindica de Greuges de Barcelona i Consell Econòmic i Social de Barcelona.

Nota

1: Arbre "banyan". Figuera de Bengala, també denominat "ficus bengalensis", en francès "ficus multipliant" (que es multiplica) perquè arrela des de les branques... Un arbre que esdevé un bosc... on cadascuna de les branques no és sols una branca, sinó també un tronc.

DEBAT SOBRE EL MARC REGULADOR DEL COOPERATIVISME

Darrerament s'ha obert en el sector cooperatiu un procés de reflexió sobre la idoneïtat de l'actual marc normatiu del cooperativisme i sobre les millores que s'hi podrien introduir. Per això, hem demanat a vuit cooperativistes, pertanyents a cooperatives de branques, dimensions, sectors d'activitat i ubicacions diferents perquè, des de la seva realitat personal i empresarial, reflexionessin sobre què hauria de recollir, al seu entendre, el marc regulador de les cooperatives catalanes. No buscàvem (ni podem) cap mostra representativa d'un món, el cooperatiu, afortunadament variat i plural, sinó esbossar el camí del debat amb unes primeres aportacions que considerem prou valuoses. Les persones participants d'aquesta taula rodona són:

- Carles de Ahumada, gerent de l'Olivera
- David Pardo, director general de Federació Farmacèutica
- Joan Segura, president del Camp Foment Maialenc i Secció de Crèdit

- Jordi Via, director d'Arç Cooperativa
- Miquel Àngel Oliva, director d'Abacus
- Miquel Tribó, membre del Consell Rector d'Agropecuària i Secció de Crèdit Verge de les Sogues de Bellvís, SCCL
- Oriol Soler, conseller delegat del Grup Cultura 03
- Paco Giménez, president d'Habitatge Social USOC

Principis generals del cooperativisme

Carles de Ahumada. Després d'aquest temps de debat intens sobre la proposta de nou projecte de llei de cooperatives presentat des del Departament de Treball, penso que la simplificació i agilització del marc legal que s'hi plantejava anava en la bona direcció de fomentar noves cooperatives.

Cal urgentment una nova llei que respongui a un món que canvia molt ràpid, a unes noves professions i noves feines a cooperativitzar, a un nou concepte d'empresa. Segurament seria millor que no hi hagués tantes de divisions del cooperativisme per branques, tant de corporativisme.

Miquel Tribó. Per mi, hauria de ser una llei simple, flexible i poc burocràtica en la mesura del possible. Si parlem d'un sola llei cooperativa, hauria de tenir en compte i englobar totes les demandes i necessitats de cada un dels diferents sectors cooperatius (agrari, treball, consum, habitatges, ensenyament, serveis). També ha de ser una llei actualitzada i moderna, que doni resposta a les necessitats tant de la cooperativa com dels socis que la componen.

Jordi Via. Primer hem d'entendre a favor de quina estratègia i quines polítiques ha d'estar

Carles de Ahumada: Cal urgentment una nova llei que respongui a un món que canvia molt ràpid, a unes noves professions i noves feines a cooperativitzar, a un nou concepte d'empresa.

aquest marc legal. Per tant, és imprescindible situar els aspectes polítics i estratègics.

Pel que fa a l'estratègia, és essencial que el moviment cooperatiu assumeixi la necessitat de construir un sector econòmic diferenciat del sector privat mercantil i del sector públic oficial. La realitat cooperativa no pot quedar tapada, com si fos un subsector de l'economia privada mercantil convencional. Aquesta estratègia ha d'estar present en els governs, que han d'entendre que hi ha altres maneres de concebre l'economia a part de la mercantil i l'estatal. I això, des de dins del mateix moviment cooperatiu, crec que encara no s'està fent de manera suficient.

Aquesta construcció d'un sector cooperatiu diferenciat comporta la creació d'una economia plural, que ha d'encabir els tres sectors que abans he dit, incloent-hi el cooperatiu, respectant les seves especificitats: compromís amb la comunitat, democràcia econòmica...

Joan Segura. El marc legal ha de ser senzill i simple, fixant responsabilitats, seguretat i balanços individuals. Cal partir de la base que una cooperativa és un conjunt de persones que s'agrupen per fer la seva activitat i aquesta pot ser molt diversa, segons les necessitats.

Miquel Tribó. Parlant específicament de les agràries i a tall d'exemple, necessitariem que

la llei donés cobertura legal als treballadors que pugui contractar la cooperativa per realitzar diferents tasques a les finques dels clients, socis o socis col·laboradors.

Joan Segura. També considero molt important que la cooperativa pugui fer activitats agràries a les finques dels seus socis i que no hi hagi limitació de possibles serveis a oferir-los.

Paco Giménez. En el món de la construcció, l'important és que les cooperatives que es creen realment no tinguin ànim de lucre. En el nostre sector, això no es donava fàcilment, i ara, amb aquesta situació en el món de l'habitatge, hi ha el perill que la gent "utilitzi" les cooperatives per lucre personal, no per beneficiar els compradors d'habitatge.

La figura del soci

Oriol Soler. Per facilitar la incorporació de nous socis, crec que aquesta hauria de ser completament automàtica. Les persones s'apunten a les coses quan van bé.

Joan Segura. Els socis han de tenir clar que tant els beneficis com els deutes són de tots i de cada un d'ells, primer de les seccions de la cooperativa agrària i després de l'Assemblea General. També hauria de considerar-se que el soci ha d'aportar tota la seva producció. Finalment caldrien uns estatuts de règim intern on quedarien definits i desenvolupats aquests aspectes.

No hi ha d'haver diverses tipologies de socis,

Joan Segura: El marc legal ha de ser senzill i simple, fixant responsabilitats, seguretat i balanços individuals.

tots són socis amb els mateixos drets però treballant en diferents seccions, i cada una d'aquestes seccions ha de tenir la seva responsabilitat i els seus balanços. L'Assemblea ratificaria els balanços de les diferents seccions amb un balanç consolidat. Per exemple, podria haver-hi una secció de serveis (subministraments, assegurances...), una altra de crèdit, una tercera de consum... a part de les pròpiament productives.

David Pardo: Seria important fomentar una major autonomia i flexibilitat de gestió a les cooperatives.

David Pardo. Un altre factor que hauria de preveure la Llei de cooperatives i que s'està donant actualment amb la situació de crisi econòmica, és el cas d'aquells socis que mantenen un deute amb la cooperativa i entren o poden entrar en una situació de concurs de creditors. En aquest sentit, i d'acord amb la normativa específica del concurs de creditors, no és viable la possible compensació del capital social a reemborsar amb el deute que mantingui el soci amb la cooperativa. Seria aconsellable que la llei establis que el dret al reemborsament del soci no es generarà en cap cas mentre mantingui algun deute amb la cooperativa i per qualsevol concepte.

La normativa actual tampoc preveu la possibilitat de crear noves tipologies de socis a través dels Estatuts. Algunes cooperatives de serveis que han necessitat establir un règim diferent per a determinats socis, han vist limitada aquesta possibilitat. Seria el cas, per exemple, de la figura de l'associat situada a mig camí entre el soci de la cooperativa i un tercer extern. En aquest cas, aquesta figura es podria beneficiar dels drets econòmics dels que ja es beneficien els socis de la coo-

perativa i al mateix temps no disposaria dels drets polítics tal i com sí disposen els socis de ple dret.

Carles de Ahumada. També seria necessari reduir del nombre mínim de socis per iniciar una cooperativa, i donar més importància a la figura dels col·laboradors.

Finançament cooperatiu

Oriol Soler. Sense capital no hi ha empresa, i en aquests moments el món de l'economia va tan ràpid que la maduració que abans permetia el cooperativisme, d'estar 40 anys acumulant capital per poder fer alguna cosa, s'ha acabat. Hem de trobar maneres perquè entri capital extern de forma convencional. Si volem que el cooperativisme sobrevisqui, hem de passar per aquí. Sense això, el cooperativisme se'n va en orris.

Paco Giménez. Ja sabem com funcionen les entitats financeres convencionals, i aquí és on hauria d'entrar la banca ètica, una banca dins del món cooperatiu. I en l'àmbit de l'habitatge encara és més complex, perquè no són projectes petits. Crec que hauriem de fer com una mena de Crèdit Cooperatiu aquí. De fet, ja s'estan fent coses, com ara Coop 57.

Miquel Àngel Oliva. Qualsevol marc legal, actual o futur, haurà de potenciar les cooperatives existents, amb institucions jurídiques que

permetin el seu creixement, la seva governabilitat i una major eficiència i simplificació en la presa de decisions, dotant d'un marc prou ampli perquè aquests fets es puguin produir. Per a totes les cooperatives, però especialment per a les d'una certa dimensió, és fonamental poder emprar els mateixos instruments financers que altres societats, a fi d'evitar perdre competitivitat, i és igual d'important poder-ho fer d'una manera àgil, atribuint més facultats, en aquest sentit, als consells rectors, per exemple, com ja ha fet alguna altra legislació autonòmica, se'ls ha de poder admetre capital social voluntari.

David Pardo. S'hauria de valorar també la nova normativa comptable i com afecta la definició del capital social d'una cooperativa. En aquest sentit, amb l'adaptació del Pla General Comptable a les NIC (Normes Internacionals de Comptabilitat), el capital social d'una cooperativa deixa de ser patrimoni net per ser considerat com a qualsevol altre passiu exigible. Davant les repercussions de tot tipus que aquest canvi pot implicar per a la cooperativa, s'hauria de valorar pel legislador català, tal com s'ha fet amb la normativa estatal, els tipus de modificacions que s'haurien de realitzar a l'actual llei i, consegüentment, als Estatuts, pel que fa a l'articulació del dret de reemborsament del capital social que té actualment el soci, els seus límits i com i quan opera aquest reemborsament quan aquest es vulgui donar de baixa de l'entitat.

Jordi Via: És essencial que el moviment cooperatiu assumeixi la necessitat de construir un sector econòmic diferenciat del sector privat mercantil i del sector públic oficial.

Gestió cooperativa

Paco Giménez. Els consells rectors tenen un paper, i és important que hi hagi gent tècnicament preparada per al moment actual, per exemple en noves tecnologies. Hi ha d'haver un equilibri, és vital. El tema de les assemblees és més complex. En una cooperativa d'habitatge, la gent el que vol és un pis i li costa valorar la fórmula cooperativa. Segurament, una part de la culpa també la tenim nosaltres,

Oriol Soler: És fonamental la professionalització de les direccions i crear instruments que permetin que les cooperatives puguin competir en una lògica d'igualtat amb les empreses de capital.

i hi estem treballant per solucionar-ho. Volem que la gent conegui el procés cooperatiu quan entra en el procés de demanar un habitatge, que triga 18 mesos. El problema és que ara la construcció es troba en un moment difícil.

David Pardo. En relació amb la pràctica diària, moltes vegades ens trobem amb el dubte de si determinades decisions i acords a prendre són competència de l'Assemblea General o bé del Consell Rector, ja que pot ser que no encaixin concretament en la llista de cap de les dues. En aquest sentit, seria aconsellable fixar què passa en aquells casos en què no està concretament determinat, ja que el règim per adoptar la decisió varia en un cas o en un altre.

Seria important fomentar una major autonomia i flexibilitat de gestió per part de les cooperatives a fi d'evitar possibles conflictes que poden sorgir entre allò que estrictament estableix la llei amb el que es vol preveure

als Estatuts Socials. En aquest sentit, seria adequat que la llei de cooperatives facultés expressament cada cooperativa per tal que pogués incloure en els seus Estatuts noves figures, nous processos, etc., no inclosos expressament a la Llei però que formin part de les característiques específiques de l'Entitat i que donin resposta a les seves necessitats diàries.

Per exemple, la Llei podria preveure la possibilitat que la cooperativa a través dels seus Estatuts permetés que altres figures externes a aquesta, com podrien ser assessors professionals i experts del sector corresponent, col·laboressin en la presa de decisions de l'òrgan de govern, establint les limitacions que es consideressin necessàries en la seva actuació.

Carles de Ahumada. Les cooperatives necessiten més capacitat d'autoorganitzar-se d'acord amb els principis cooperatius i menys tutela. A més, la legislació cooperativa hauria de donar seguretat jurídica i evitar contradiccions amb la legislació laboral i entre la llei de cooperatives i altres legislacions catalanes o estatals com, per exemple, en tot allò que fa referència a l'afany de lucre. A més, caldria regular les operacions amb tercers i aclarir el marc fiscal.

Oriol Soler. Per consolidar el cooperativisme, crec que és fonamental la professionalització de les direccions i crear instruments que permetin que les cooperatives puguin competir en una lògica d'igualtat amb les empreses de capital.

Fonamentalment, crec que hem d'estar molt més oberts al capital, no ens queda cap altre remei. I, per tant, això vol dir una pèrdua de sobirania, però és el que hi ha.

A mi el funcionament del consell rector i les assemblees no em molesta gens, és una cosa que em reforça. El problema de veritat està a

definir bé les funcions, a professionalitzar les direccions i que hi hagi capital.

Miquel Àngel Oliva. Cal deslliurar el consell rector d'algunes tasques que avui la llei no li permet delegar, podent-les encomanar a comissions designades al seu si. En aquest sentit cal recordar que la llei de cooperatives anterior era més flexible que l'actual pel que fa a les delegacions del consell rector en matèria de disciplina social; aquesta és una de les matèries que considero que cal revisar, respectant els drets del soci, però dotant de més agilitat les cooperatives.

Paco Giménez: Ja sabem com funcionen les entitats financeres convencionals. Hauríem de fer una mena de Crèdit Cooperatiu aquí. De fet, ja s'estan fent coses, com ara Coop 57.

Foment del cooperativisme

Miquel Àngel Oliva. S'haurà d'intentar que la llei faciliti tant com sigui possible la creació de noves cooperatives, no posant excessives traves a la seva constitució, simplificant els tràmits, creant normes que siguin pautes o guies per a la cooperativa i per al soci, però que alhora respectin la seva llibertat per autogestionar-se, flexibilitzant els criteris dels registres, etc.

En cap cas, el marc legal no hauria de facilitar la creació de societats cooperatives pel sol fet de crear-se; seria un error que, a llarg o curt termini, acabaríem pagant tots.

No obstant això, no crec que les lleis puguin, per si soles, potenciar la creació d'un deter-

minat tipus de societat. La creació de cooperatives vindrà més per la labor de donar a conèixer la nostra realitat en els àmbits educatius, ESO, Batxillerat, FP i Universitats; per elaborar campanyes de comunicació sobre el que el model cooperatiu pot aportar a la nostra societat, amb exemples de les cooperatives actuals, i mesures similars. Per dir-ho d'una forma més entenedora, que la societat, a tots els nivells, visualitzi el nostre model com un model possible, capaç de posar en valor i compaginar la rendibilitat econòmica i la sostenibilitat o rendiment social, com una sola cosa.

Oriol Soler. Crec que l'Administració hi posa molt bona voluntat, però no hi ha una política real a favor del cooperativisme. És a dir, a Catalunya, el cooperativisme està en el camp de l'autoocupació "cutre". Com podem animar la gent, si tots els "cutres" es fan cooperatius? Haurien de ser empreses normals, professionals, amb una estratègia clara, amb solvència.

Pel que fa a la fiscalitat, crec el règim fiscal no es pot tocar. Si no, ningú voldrà invertir en cooperatives. És molt difícil fer-lo més atractiu, ja que la tendència en l'àmbit europeu és anar enrere, és complicat que es pugui anar endavant.

Paco Giménez. L'Estat ha de tenir en compte fiscalment les cooperatives. Una reducció de l'IVA seria lògica per al món cooperatiu, normal i necessària.

Per la seva banda, la Confederació i Aposta tenen un gran paper. I les cooperatives hem de fer un gran treball de boca-orella. En el segle XXI, el cooperativisme ha de tenir molt clar que l'objectiu no és guanyar diners perquè sí; es tracta de fer coses per als altres des del punt de vista social. No cal guanyar més diners dels que siguin estrictament necessaris. Ja s'estan fent esforços, però el que cal arribar a més gent. En general, la gent creu

Miquel Tribó: Hauria de ser una llei simple, flexible i poc burocràtica en la mesura del possible.

que les cooperatives funcionen per guanyar diners, no en tenen una visió seriosa. Aquí també és important el paper dels mitjans de comunicació i els sindicats, que han d'arribar a la gent. I la dimensió global de tot això correspon a la Confederació.

Miquel Tribó. Per estimular el cooperativisme, la llei ha de considerar que el patrimoni de les cooperatives pugui repartir-se entre els socis en cas de dissolució. Aquest és el principal escull que frena la creació de noves cooperatives agràries.

Jordi Via. Els aspectes estratègics i polítics s'han de veure afavorits pel marc legal. Calen mesures per potenciar una formació que incorpori el concepte cooperatiu en l'activitat econòmica. Per exemple, si es parla de llei d'economia sostenible, caldria que es planteessin diferenciacions pel que fa als sectors, i que s'articulin propostes polítiques per fomentar aquesta economia plural.

Per afavorir la creació d'empreses cooperatives caldria reformular tot el que fa referència a la capitalització de l'atur per constituir empreses cooperatives, i millorar aspectes de la fiscalitat. I, per descomptat, caldria augmentar i reforçar les línies específiques de finançament per a aquest tipus d'empreses.

Crec que tot això no es veuria afavorit per un marc legal que no fos adequat. Determinats aspectes de la proposta de modificació de la llei de cooperatives comportaven riscos. El

marc legal ha de reforçar la singularitat cooperativa i fer-la més atractiva, però sense mercantilitzar-la. Això s'ha de reflectir en la gestió, la participació i el finançament; aquestes eines no poden tenir el caràcter mercantil convencional.

El marc legal hauria de contribuir a la reordenació i reorganització del sector, pel que fa a les seves estructures representatives. Crec que en aquest moment les federacions estan massa fraccionades, i això genera una dispersió tant pel que fa a l'acció política dins del cooperativisme com a la utilització de recursos molt escassos.

Miquel Àngel Oliva: En cap cas, el marc legal no hauria de facilitar la creació de societats cooperatives pel sol fet de crear-se.

Carles de Ahumada. Per consolidar les cooperatives, caldria que la nova llei fos un pas més d'un plantejament estratègic del Departament de Treball, conjuntament amb el sector, que tingués en compte temes com la innovació empresarial, els sectors emergents, la fiscalitat, el finançament, la intercooperació, la creació de grups cooperatius o d'altres formes d'organitzacions, la potenciació dels ajuts per a les cooperatives de nova creació, la formació en el món cooperatiu en tot el que fa referència a gestió i organització i la presència de la formació cooperativa a l'ensenyament, dins d'un ampli projecte d'enfortiment de l'economia social en general i d'un plantejament general del que esperem que sigui aquesta economia en el conjunt del país pels anys venidors com a motor de generació i distribució de riquesa i d'ocupació.

JOSEBA AZKARRAGA ETXAGIBEL: OXIGENAR EL PULMÓ COOPERATIU

Joseba Azkarraga Etxagibel és sociòleg, professor de la Facultat d'Humanitats i Ciències de l'Educació de la Universitat de Mondragon on dirigeix el Departament de Ciències Socials. També és membre del centre d'investigació Lanki, vinculat al mateix grup cooperatiu, on treballa diversos projectes d'investigació relacionats amb el moviment cooperatiu basc, sobre el qual ha fet la tesi doctoral. Ha publicat diversos llibres i articles sobre MONDRAGON, alguns dels quals han estat premiats.

Quins són al teu judici les principals aportacions, fins a la data, de l'Experiència de

MONDRAGON després de més de 50 anys de la seva creació?

Hi ha qui s'acosta a MONDRAGON com si fos una utopia feta realitat, o una alternativa al capitalisme actual. Uns altres veuen en aquesta experiència una espècie de progressiva perversió de l'autenticitat cooperativa i alguna cosa homologable a les corporacions capitalistes. Si adoptem un punt de vista menys apassionat, ambdues percepcions difícilment se sostenen en la realitat.

Des de l'Institut LANKI estem elaborant una mirada interna que podríem adjectivar amb

MONDRAGON representa una de les experiències de democràcia empresarial més rellevants en el món.

tres termes: afirmativa, perquè malgrat les seves imperfeccions MONDRAGON és una experiència valuosa en molts sentits; crítica, perquè hi ha nombrosos aspectes millorables i assenyalar-los és el primer pas per millorar, i constructiva, perquè la crítica destructiva en poc ajuda, i acostuma tenir una notable dificultat per assumir la complexitat i les inevitables ambivalències del món real.

Com a cooperativisme d'alta intensitat que juga en un mercat global, és un intent dinàmic de constituir una altra forma d'ésser i de *fer* empresa. Penso que MONDRAGON representa una de les experiències de democràcia empresarial rellevants en el món, en tant que constel·lació d'organitzacions basades en la sobirania de les persones. Ha suposat un motor important de creació d'ocupació i riquesa en clau autogestionària (també en un sector tan difícil per al cooperativisme com és el sector industrial). I, especialment, és una experiència que ha impulsat una distribució altament equitativa de la riquesa creada. Si la bondat d'un model d'ésser i fer empresa es mesura per la capacitat de generar riquesa, d'una banda, i per la forma com aquesta es distribueix entre els membres de la comunitat, de l'altra, l'experiència cooperativa de Mondragon constitueix una pista necessària.

Com afronta el grup la crisi econòmica actual?

No és fàcil fer una lectura general. MONDRAGON constitueix una realitat molt diversa, i depèn molt del sector i de la posició prèvia de

cadascuna de les cooperatives. De totes maneres, la novetat resideix en el fet que aquesta crisi no colpeja un sector determinat i deixa la resta amb un marge ampli per assistir el qui la pateix. Està colpejant fortament a tots els sectors (financer, industrial i distribució). D'altra banda, dintre de MONDRAGON caldria diferenciar les cooperatives que experimenten una crisi de conjuntura i els sectors que sofreixen un problema més estructural (construcció i automoció, per exemple).

Davant la dificultat de la situació, MONDRAGON està mobilitzant tots els mecanismes possibles i activant els seus ressorts de solidaritat intercooperativa, partint d'alguna cosa que en la seva cultura adquireix tints quasi sagrats: garantir l'ocupació. Tanmateix, hi ha hagut inevitables ajustaments de producció, amb pèrdues doloroses d'ocupació eventual. S'han hagut d'ajustar negocis, i l'ajust serà estructural i llarg en sectors com l'automoció, la construcció i els equipaments per a la llar.

Si la bondat d'un model de ser i fer empresa es mesura per la capacitat de generar riquesa i distribuir-la, l'experiència cooperativa de Mondragon constitueix una pista necessària.

Entre els socis cooperativistes la idea bàsica és socialitzar l'ocupació; per aquest motiu la reubicació temporal de treballadors ha estat una de les mesures prioritàries. Per a abril de 2009, ja 22 cooperatives havien reubicat part dels seus membres en altres 29 cooperatives del grup. Per a setembre hi havia ja unes 500 reubicacions. La prejubilació no deixa de ser una prestació d'ajuda a l'ocupació, i com a tal, no és un recurs de primera instància sinó

per a casos necessaris. No s'ha d'oblidar que "la seguretat social" de les cooperatives ha de sostenir financerament aquestes prestacions. També s'han escomès altres mesures econòmiques com l'establiment de calendaris flexibles, les polítiques de contenció de la despesa, congelació o baixada de bestretes, control de riscos o reducció d'inversions.

En alguns sectors crítics vinculats sobretot a la construcció, automoció i equipament de la llar, a més d'ajustar la producció, s'haurà d'ajustar el negoci. Un ajust que serà estructural i llarg.

En comparació de la crisi dels 80, no ha existit, almenys fins al moment, una intervenció significativa de la Caja Laboral (oferta de crèdits especials, condonació de deutes...). D'altra banda, avui els fons intercooperatius són més consistents que els de llavors, i això ha donat un marge més ampli per a prejubilacions, atur i altres mesures especials. I en diverses cooperatives existeix més marge de maniobra que en els 80, perquè en els últims anys s'han cuidat les reserves de capital (especialment en les cooperatives que no han fet grans inversions als últims anys).

En resum, la crisi està posant a prova no només la consistència empresarial de les diferents cooperatives que federen MONDRAGON, sinó també la maduresa dels seus mecanismes de solidaritat i intercooperació. És probablement la pitjor crisi que ha hagut d'encarar en els seus més de 50 anys d'història.

Quin és el nivell de participació dels cooperativistes en la seva cooperativa i en el grup en general?

Diferenciem dues formes de participació: en la tecnoestructura (participació directa en el treball) i en la socioestructura (la participació pròpiament institucional, política o democràtica: assemblees i òrgans socials). Pel que fa

La crisi actual és probablement la pitjor que MONDRAGON ha hagut d'encarar en els seus més de 50 anys d'història.

a la primera, varia molt d'una cooperativa a una altra, segons el sistema d'organització del treball i dels lideratges.

Pel que fa a la participació pròpiament cooperativa, depèn especialment de la conjuntura que viu cada cooperativa. A causa de la crisi, les assemblees de l'últim any i mig han estat molt reeixides, amb una participació del 80% o 100% dels socis, una xifra generalitzada en pràcticament totes les cooperatives: cal prendre decisions delicades i importants. En conjuntures normals, la participació és una mica menor. Des d'una perspectiva històrica, s'observa un relatiu debilitament del ritual assembleari, i això obliga a pensar com innovar aquest espai.

D'altra banda, mai ha estat fàcil trobar voluntaris per al Consell Rector i el Consell Social, però depèn també de cada cooperativa. En algunes cooperatives és el Consell Rector el que pren la iniciativa de proposar nous rectors, tenint en compte l'opinió tant del Consell Social com de la Direcció. Però cada cooperativa té el seu propi estil i, per descomptat, tots els socis tenen la possibilitat de presentar-se com candidats.

Amb tot, és fonamental assenyalar el següent: els òrgans de les cooperatives de treball funcionen, i sovint funcionen de forma contundent. És a dir, són òrgans vius que diuen sovint 'no' a les propostes de la Direcció i els Òrgans Rectors. No són mers òrgans d'assentiment.

Els òrgans de les cooperatives del grup estan vius i diuen sovint "no" a les propostes de la direcció i els òrgans rectors.

Des de LANKI estem treballant en una proposta d'innovació organitzativa que vinculi participació en el treball, participació institucional i transformació social. Però és encara aviat per parlar-ne.

Hi ha qui diu que, en els últims 20 anys, MONDRAGON s'ha decantat cap a paràmetres fonamentalment empresarials, descuidant el caràcter transformador de l'Experiència. Semblaria que els dirigents cooperatius haguessin assumit les maneres de veure i de fer pròpies de la literatura managerial de les grans corporacions capitalistes, mentre que en la base regna l'apatia...

MONDRAGON no és aliena als canvis històrics de diferent ordre que s'han produït en el conjunt de la societat. Per exemple, les nostres societats han experimentat un fort i ràpid procés de secularització (no oblidem que el compromís cristià progressista ha estat la inspiració ideològica més important de MONDRAGON), i també una reculada històrica de les ètiques seculars d'alliberament (la crisi del socialisme i de les esquerres, que també han tingut un reflex en el món sociològic de MONDRAGON). Hem experimentat un buidatge ide-

ològic, i el reforçament d'un nou perfil humà més *light*, més pragmàtic i més individualista. El procés de desideologització ha afectat tota la societat i, com a membres d'aquesta, també el cos social cooperatiu.

Davant aquest buidatge, certa literatura managerial ha suscitat interès entre els dirigents, en la mesura que parla insistentment de participació i responsabilitat social. Per aquest motiu molts cooperativistes han experimentat un corriment ideològic cap a aquests postulats. Han vist certificada la raó històrica del codi genètic cooperatiu.

Vistes les pràctiques de les grans corporacions globals (totes elles amb formulacions ètiques irreprobables en els seus webs), la nova cultura empresarial constitueix, en bona mesura, l'intent de constituir una economia *com si la gent i el planeta importessin*. És a dir, pura acció instrumental darrere d'una pantalla *pseudomoral*. Ara bé, ha posat de moda parlar d'ètica empresarial i valors, i això ha creat una nova situació històrica. Potser és massa dir que ha creat una espècie d'avant-sala per a una *transformació ètica de la racionalitat econòmica*, però pot haver provocat un 'efecte trampolí' per a renovacions cooperatives més ambicioses, per a reforçar formes de participació amb empremta pròpia, accentuant el caràcter integral de la participació: la participació no només en la gestió i el treball diari, sinó també la participació institucional o política, a més d'adoptar un veritable compromís comunitari, és clar.

Des d'una perspectiva històrica, s'observa un relatiu debilitament del ritual assembleari, i això obliga a pensar com innovar aquest espai.

*El pulmó cooperatiu
necessita més oxigen del que
prové de les noves
mascaretes repartides en
nom del management
postmodern.*

És obvi que el pulmó cooperatiu necessita més oxigen que el que prové de les noves mascaretes repartides en nom del *management* postmodern. MONDRAGON requereix d'una connexió més estreta amb les renovades vies d'humanització que ja s'estan plantejant en el món actual.

Una queixa recurrent en socis de cooperatives industrials o de distribució del grup és que es troben sotmesos als mateixos sistemes de treball alienants (ritmes esgotadors, canvis continus de torns...) que utilitzen les empreses mercantils. Què penses sobre això?

Una vegada més, depèn molt del sector i la situació empresarial. Les enquestes de satisfacció que es fan regularment ofereixen índexs de satisfacció relativament alts, i un dels aspectes que més solen valorar-se és l'ambient de treball i l'horitzontalitat de les relacions i la comunicació. Si es preguntés als treballadors de MONDRAGON si canviarien el seu lloc de treball per un igual en una empresa de capital, penso que les respostes deixarien poc marge per al dubte.

Dit això, és cert que les necessitats del procés productiu han provocat, especialment a partir de la dècada dels 90, una acceleració dels ritmes de treball i un estat de certa convulsió en molts sectors econòmics. Provoquen també interferències estructurals en els canals de

comunicació i, per tant, en els espais de producció i socialització dels valors.

Circula un acudit sobre MONDRAGON que diu que, quan s'acabi el món, als cooperativistes de MONDRAGON pot ser que no els trobi units, però segur que els troba reunits. No assistim a una burocratització de la gestió cooperativa que convindria contrarestar?

Les llargues reunions no són necessàriament sinònim de burocratització. Al contrari, poden representar temps per a l'autocentrament, la necessària dilucidació col·lectiva i la deliberació democràtica. Quan les decisions estan en mans d'uns pocs, evidentment tot és molt més fàcil i ràpid. La democràcia, en canvi, requereix temps, molt més si es fa una aposta seriosa pel respecte a la diversitat de visions i pel màxim de consens.

De totes maneres, l'acudit no capta la veritable evolució històrica. En el primer període històric les reunions de diferents òrgans i les trobades assembleàries, d'una banda, duren moltes més hores que les ràpides i més efectives reunions d'avui; de l'altra, servien per a la recreació contínua dels valors cooperatius. És a dir, abans hi havia més temps per a la producció, socialització i renovació dels sentits cooperatius (en la doble accepció de sentit: 'significat' i 'rumb'). És més, bona part de les trobades cooperatives eren primerament enteses com a espais per a la pedagogia cooperativa i la reproducció de la racionalitat valorativa de l'Experiència.

Vist des d'aquí, s'ha afeblit el tipus d'acció que els actors busquen l'enteniment mutu sobre normes i valors. Ha estat progressivament substituït per altre tipus d'acció més efectiu i per un contingut més empresarial. Aquesta evolució té efectes positius, però també genera interrogants: s'adapta millor a la gestió del

temps que requereix el món actual (rapidesa i eficàcia), però mecanitza la vida cooperativa i la priva de sentit.

Deia Z. Laïdi que la fi de la utopia ha provocat la sacralització de la urgència, i alguna cosa d'això pot estar passant a les cooperatives. Sovint, en les nostres societats pensem que la urgència de respondre als problemes ens impedeix reflexionar sobre un projecte, mentre que en realitat és l'absència de perspectiva la que ens fa esclaus de la urgència.

Per a un cooperativisme d'alta intensitat com el de MONDRAGON, el desafiament consisteix a fer un bon trenat entre, d'una banda, la rapidesa que es requereix en el món empresarial d'avui, i de l'altra, els temps que exigeix la deliberació democràtica. I cal fer un seriós esforç per omplir de contingut, significat i identitat els espais formals, tant intra com intercooperatius (assemblees, reunions d'òrgans institucionals i òrgans de direcció). Calen processos comunicatius que possibilitin el diàleg ètic i l'adhesió de les voluntats entorn d'uns significats compartits. Com diu Castells, la comunicació és l'espai central de la formació de comportaments i de canvi social.

És inevitable que, amb la dimensió, es dilueixin la democràcia i els valors cooperatius?

En el si de MONDRAGON hi ha dimensions per a tots els gustos. Però és evident que, com a regla general, la dimensió no és un aliat dels processos participatius, ni de la cohesió cultural i identitaria dels col·lectius. En els seus començaments MONDRAGON conformava una comunitat petita en la seva dimensió i propera en les seves relacions socials. Era una realitat més entranyable: hi havia proximitat social, cultural, comunicativa i psicològica. Com a conjunt, avui constitueix un complex entramat que sobrepassa els cent mil individus i un grup

Les necessitats del procés productiu han provocat una acceleració dels ritmes de treball i interferències en els canals de comunicació i, per tant, de producció i socialització dels valors.

cooperatiu de més de cent empreses, amb un grau molt superior de complexitat, diferenciació social i arquitectura organitzativa. A més, la concentració geogràfica dóna pas a un grau important de dispersió geogràfica pròpia de la globalització. Penso que, novament, el repte consisteix a trobar equilibris creatius. D'una banda, cal anar amb compte a superar el llinard de dimensió que fa impracticable el procés democràtic, provoca la despersonalització de les relacions i impossibilita la cohesió organitzativa i ideològica. De l'altra, com més gran se sigui més gran també ha de ser l'esforç per articular bons mecanismes correctors: educació cooperativa permanent, millora de la comunicació a tots els nivells, transparència, i innovació en processos participatius. Tota complexització i expansió d'una experiència comunitària requereix potents accions compensatòries. Especialment, ha de ser acompanyada del necessari 'empastament' cultural i identitari.

Què penses de l'augment de les taxes d'eventualitat i els socis de durada determinada en el grup?

A MONDRAGON hi ha hagut un dèficit educatiu, és a dir, una falta de planificació sistemàtica de la (re)producció, transmissió i renovació dels sentits cooperatius.

És una qüestió complexa. Pretendre que l'aplicació dels valors cooperatius en l'economia global del segle XXI sigui la mateixa que en l'economia del XIX o XX, en el millor dels casos és una ingenuïtat, i en el pitjor, un cant de sirena que dirigiria a MONDRAGON directament a la derrota econòmica davant les grans companyies de capital que juguen amb el màxim possible de depredació que el sistema els ofereix (que no és poc). Qui es resisteix a l'adaptació als nous temps sol signar la seva carta de defunció.

Però també és cert que mor qui es dissol en la pura adaptació i perd la seva capacitat autodeterminativa, qui oblida el necessari autocentrament entorn dels valors i la identitat que conscientment ha triat. En aquesta tensió entre racionalitat economicoadaptativa i racionalitat valorativa-autodeterminativa es mou MONDRAGON, igual que el conjunt de l'economia social i solidària. Però en MONDRAGON tot es fa més evident, tant els assoliments com les contradiccions.

En la gestió d'aquest difícil equilibri, crec que hi ha hagut èpoques i sectors en els quals s'ha fet un ús excessiu de l'eventualitat. Potser perquè les successives convulsions de l'economia han instal·lat certa por en la gestió cooperativa i en el mateix col·lectiu cooperatiu. És obvi que els riscos són superiors en els mercats actuals, especialment en negocis no molt consolidats, i això ha reforçat la neces-

sitat de comptar amb un marge que permeti l'adequació als vaivens d'un mercat incert i creixentment competitiu.

Lògicament, l'eventualitat és més gran en cooperatives amb productes estacionals. De totes maneres, en els darrers deu anys s'han portat a terme polítiques valentes, i un molt nombrós col·lectiu de contractats ha passat a ser soci. S'han assumit riscos i cal saber valorar-ho. Pel que fa als socis de durada determinada, el normal és que la gran majoria es converteixin en socis permanents.

La fi de la utopia ha provocat la sacralització de la urgència, i alguna cosa d'això pot estar passant a les cooperatives.

MONDRAGON ha conegut un fort procés d'internacionalització. Es podria pensar que aquest procés comporta que, objectivament, els centres de treball radicats al País Basc s'aprofitin d'alguna manera de les pitjors condicions laborals i mediambientals existents en les fàbriques del grup en països com Xina o Indonèsia per exemple... Creus realment que és així?

La motivació per a la internacionalització és, en bona part dels casos, substancialment diferent d'altres processos d'internacionalització. En molts casos, les cooperatives s'han vist obligades a internacionalitzar-se davant l'exigència dels seus clients. En altres casos, ha estat la necessitat d'assolir més dimensió per ser competitiu en el mercat. Per tant, en aquestes situacions la motivació principal no resideix a aprofitar-se de les pitjors condicions en altres països. En contra del que

Calen processos comunicatius que possibilitin el diàleg ètic i l'adhesió de les voluntats entorn d'uns significats compartits.

es pensa, la internacionalització ha suposat perdre diners en molts casos (una important transferència de recursos del Nord al Sud).

D'altra banda, la cooperativització de les filials és summament complexa. Primer, perquè demana canvis substancials en les legislacions sobre cooperatives dels diferents països. I, a part dels problemes jurídics, tant en el cas de filials de nova creació com en la compra d'empreses, la cooperativització és tremendament complicada a causa de les molt diferents coordenades culturals, històriques i socials de cada país. En tot cas, el model que es pretén poc té a veure amb l'imperant, fonamentat en la deslocalització i en la falta de visió ètica de la pràctica empresarial, sense compromisos amb els treballadors, amb la comunitat, o amb les institucions públiques.

Ara bé, és veritat que hi ha cooperatives en el grup que s'han implantat en nous territoris per conquerir nous mercats. Encara que no es tracta tant de deslocalitzar produccions a llocs on és més barat produir (o contaminar), és cert que els beneficis d'aquestes noves implantacions (que no sempre arriben) s'utilitzen per assegurar/enfortir els llocs de treball dels cooperativistes de la matriu.

És clar que no sembla coherent constituir-se en una metròpoli cooperativa amb una perifèria capitalista. Per això, hi ha interès per introduir gradualment en les plantes exteriors els principis propis de l'economia social:

participació (en la propietat, en la gestió i en els resultats) i compromís social durador amb la comunitat on les cooperatives s'instal·len. Però encara no existeix un model propi d'internacionalització per al grup cooperatiu, un model que també internacionalitzi d'una forma o una altra la idea cooperativa.

De vegades sembla com si l'imperatiu (supòsit) de creixement justificqués qualsevol política. Realment, en mercats tan competitius com els actuals, no queda més remei que actuar més o menys com les empreses capitalistes?

Depèn de múltiples factors. Per exemple, en cooperatives petites, quan les inversions no són gaire grans, els treballadors posseeixen un perfil altament qualificat, etc., hi ha més marge per a plantejaments innovadors, amb productes, serveis i tecnologies de futur, i els llocs de treball poden ser consolidats i anar augmentant. Ara bé, part de les cooperatives de MONDRAGON tenen un altre perfil i, per tant, les dificultats són molt grans, i no seria just realitzar valoracions fàcils.

Pretendre que l'aplicació dels valors cooperatius en l'economia global del segle XXI sigui la mateixa que en l'economia del XIX o XX, és una ingenuïtat o, pitjor, un cant de sirena.

Entre la gent de MONDRAGON existeixen conviccions i ressorts culturals que dificulten l'homologació amb les empreses capitalistes. No és un exemple de perfecció, òbviament, cap experiència ho és. Com tota experiència

Com a regla general, la dimensió no és un aliat dels processos participatius ni de la cohesió cultural i identitària dels col·lectius.

de transformació social que val la pena, existeixen contradiccions, dificultats, paradoxes i ambivalències, és el que la fa tan interessant. Però MONDRAGON poc té a veure amb la depravació ètica de companyies emblemàtiques del neoliberalisme salvatge i l'economia de casino dels últims temps, amb la obscenitat dels supersous de l'elit global corporativa, o amb el model empresarial fonamentat en accionistes que exigeixen de les empreses el màxim benefici possible en el més curt dels terminis i a costa del que sigui.

En casos com el de MONDRAGON, la fortalesa socioempresarial ha de fonamentar-se en altres eines, com per exemple la permanent investigació i innovació tecnològica, la implicació de la intel·ligència de tot el col·lectiu, l'educació permanent, la implementació de models de gestió avançats, models organitzatius altament participatius, la comunicació transparent en els dos sentits (*top-down / bottom-up*), la cohesió organitzativa, així com la capacitat per perseguir finalitats col·lectives.

Com es pot reproduir la cultura cooperativa entre les noves generacions?

Durant molt temps, a MONDRAGON s'ha pensat que el principal mecanisme de reproducció era el que tenia lloc per osmosi, és a dir, a través de la pròpia experiència en el dia a dia de la cooperativa. Aquest tipus de transmissió vivencial del cooperativisme constitueix una de les eines fonamentals, però hem vist que no és suficient (especialment quan l'entorn omple les consciències amb valors radicalment contraris als que un pretén). També cal impulsar l'ensenyament formal, amb una visió, una pedagogia i una didàctica adaptades a la nova realitat epocal.

Existeix un consens molt ampli en el següent: hi ha hagut un dèficit educatiu, probablement des de la desaparició d'Arizmendiarieta; és a dir, una falta de planificació sistemàtica de la (re)producció, transmissió i renovació dels sentits cooperatius. S'han fet coses, però no prou. I, és clar, cap experiència que pretengui proposar alguna cosa diferent del que hi ha establert pot mantenir la seva identitat en el temps si no alimenta de forma permanent la seva pròpia visió de les coses, el seu rumb, i la forma de mirar-se i entendre's a si mateixa.

Per això, en els últims anys MONDRAGON ha engegat una nova política educativa, constituïda per accions educatives de nou encuny, amb un protagonisme de l'Institut LANKI en tasques de docència i organització. S'han creat diferents ofertes formatives (des de cursos breus fins a un postgrau universitari), dirigits als diferents estrats de les cooperatives (cos social i membres dels diferents òrgans: direcció, consells rectors i consells socials). La tasca és enorme, però està en marxa.

Lògicament, no només és important crear llores per a l'educació, sinó saber omplir-les amb una educació apropiada. Al meu entendre, un dels aspectes importants és que aquesta

*No sembla coherent
constituir-se en una
metròpoli cooperativa amb
una perifèria capitalista.*

educació ha de provocar un procés de *conscientització*, com bé deia el pare de la pedagogia crítica Paulo Freire: aprendre a llegir les contradiccions socials, culturals, polítiques i econòmiques del nostre temps, a fi d'aprendre a actuar contra els elements opressius de la realitat i transformar-los; aprendre a 'descodificar' les nostres pròpies experiències, per descobrir-nos a través de la reflexió sobre la nostra pròpia existència i alliberar al jo de falses promeses i ideologies de dominació. Si volem augmentar la capacitat de les persones i de la comunitat per construir-se a si mateixa (fonament últim de l'autogestió), cal aprendre a llegir el món i (re)escriure'l.

El cooperativisme és, primer de tot, consciència crítica. Des d'aquesta perspectiva, l'educació cooperativa s'ha de reformular com una bella presa de consciència, un procés d'emancipació. És a dir, cal una educació cooperativa que aposti per la descolonització de les consciències en un temps de consumisme exacerbats, individualisme creixent, identitats mercantilitzades i privatització de la vida.

Existeix una certa desafecció entre els moviments socials transformadors del País Basc i la joventut més compromesa envers MONDRAGON. S'ha plantejat des del complex cooperatiu col·laborar amb moviments socials o amb altres realitats de l'economia social i solidària?

Els qui conformem l'Institut LANKI ens hem trobat ja diverses vegades amb membres de REAS Euskadi. Els vam convidar a les pri-

meres Jornades d'Economia Solidària, Autogestió i Cooperativisme que vam organitzar el 2008, i on vam comptar amb la participació de gent com Paul Singer, Luis Razeto o Jose Luis Coraggio. Ens hem tornat a trobar amb REAS aquest mateix any, els hem convidat a un altre Congrés sobre l'Autogestió a Euskal Herria i les organitzacions fonamentades en la sobirania de les persones.

Al mateix temps, mantenim una relació directa amb moviments del Sud del planeta. Per exemple, col·laborem estretament, i amb un plantejament de dimensió estratègica, amb el Moviment Sense Terra de Brasil, segurament un dels moviments socials més importants del món (en termes quantitius i qualitius). Tanmateix és cert que, com a grup cooperatiu, MONDRAGON està desconnectat de bona part de les vies d'humanització que s'estan plantejant en el món d'avui. L'aposta per la producció, la tecnologia i la racionalitat tecnoinstrumental que les alimenten, no s'ha vist acompanyada d'una orientació humanista profunda i actualitzada. Aquí resideix un dels reptes de futur.

Quines són les principals posicions en el debat que des de mitjans d'aquesta dècada s'està produint sobre el rumb a prendre per MONDRAGON?

L'experiència de MONDRAGON constitueix una realitat plural en la qual conviuen diferents visions, algunes de caràcter més empresarial i altres de naturalesa més social. No obstant això, també existeixen importants consensos. MONDRAGON va organitzar un ampli debat ideològic, una reflexió estratègica sobre el Sentit de l'Experiència que va culminar el 2006. Va constituir una espècie de fita en què van participar més de mil persones (els diàlegs van ser dirigits a totes les persones implicades en tots els òrgans socials –Direcció, Òrgans Rectors i Socials– de totes les cooperatives).

Es van abordar tres grans eixos temàtics que travessen l'ADN cooperatiu: la participació, l'educació i el compromís social. I es va assumir que calia reimpulsar i, si escau, reorientar aspectes en tots ells. Va ser un procés de diàleg col·lectiu sobre la dimensió no econòmica de l'experiència que va donar fruits molt interessants, i que al seu torn van adquirir carta de naturalesa en el Congrés Cooperatiu.

A més, hi ha un moviment que prové de les noves generacions i que aposta per recuperar una de les claus del pensament que subjeu a MONDRAGON: la integralitat del desenvolupament comunitari. L'impuls originari conté apunts clars d'un projecte societal, no només un projecte empresarial. El seu principal inspirador, Arizmendiarieta, es va preocupar per l'empresa, per la jubilació, per l'esport, per l'educació, per l'urbanisme, o per la sanitat (es va crear un hospital cooperatiu, a manera d'exemple). Es tractava d'engegar un procés de desenvolupament comunitari, donant solució als diferents problemes a través d'organitzacions autogestionades. La qüestió residia a donar petits passos cap a una societat creixentment autogestionada i auto-instituïda, amb l'objectiu que les classes populars caminessin cap a l'autoregulació de la seva existència.

A alguns els semblarà una temeritat intentar recuperar la integralitat en els temps que corren. Però, sense aquesta ubicació, la idea cooperativa és molt més vulnerable: el sistema absorbeix, arrossega i subjuga sota la seva lògica els diferencials 'aïllats' i no integrats en un marc de desenvolupament integral. El sistema hegemònic s'empassa tot el que troba al seu pas.

Aquesta visió és una espècie d'ofensiva' 'per seguir amb l'experiment', reforçant les lògiques autogestionàries en l'entorn proper, comarcal i basc, i en diferents àmbits de la vida. Avui existeixen condicions –objectives i subjectives– per reimpulsar la integralitat del projecte. Comptem amb tota una expe-

riència pràctica de desenvolupament comunitari. En *el territori* MONDRAGON, s'han organitzat des de lògiques comunitàries i autogestionàries la producció, el consum, les finances, l'educació (des de 0 anys fins a la universitat), la comunicació, o la investigació. La diversitat i densitat cooperatives que existeix en la vall-mare de l'experiència –i que en una altra mesura també caracteritzen el poble basc–, de segur no existeix en cap altra part del món.

Cal una educació cooperativa que aposti per la descolonització de les consciències en un temps de consumisme exacerbats.

I no obstant això, ha faltat un horitzó ideològic que contemplés en un marc de integralitat les diferents realitats socials autogestionàries. La vall cooperativa no s'ha nodrit del necessari impuls ideològic, simbòlic i intel·lectual. No ha existit un projecte integral, ni una visió que assenyalés aquesta orientació després de la desaparició d'Arizmendiarieta. Aquesta nova visió ofereix una possibilitat real de superar aquest dèficit.

Defenses una renovació profunda de l'Experiència en ple segle XXI. Quins són els principals reptes que, al teu judici, té MONDRAGON i quines possibilitats li veus que es portin a terme?

Els reptes són molts i de naturalesa diferent. Ara bé, crec que un d'ells ressalta per la seva especial importància, no només per a MONDRAGON, sinó per al conjunt de la societat: la urgència de construir un nou model de desenvolupament de naturalesa biocèntrica (no antropocèntrica), que no dilapidi l'ecosiste-

ma i plantegi estils de vida de fort contingut postmaterialista, fonamentats en un consum responsable, l'autocontenció i la frugalitat (elements encara presents en la cultura de MONDRAGON). Es tracta de la tan grapejada com poc practicada sostenibilitat, una qüestió que al·ludeix a riscos sense precedents com les conseqüències de l'escalfament global, el final de la civilització de l'hidrocarbur i la superpoblació del planeta.

Per als cooperativistes, i per al conjunt dels ciutadans de l'anomenat primer món, penso que el projecte futur difícilment podrà fonamentar-se en la constant elevació material. El final del segle XX ens va deixar clar que l'economia ha de ser entesa com un subsistema en el si d'una biosfera limitada. El creixement continu i la creixent despesa d'energia i materials és, senzillament, una utopia impossible, i una via profundament autodestructiva.

Igual que el conjunt de la societat, MONDRAGON s'ha de saber situar en els postulats de l'economia ecològica, una disciplina cridada a habitar el tronc central del coneixement que la humanitat requerirà a partir d'ara. No es pot produir destruint. Es tracta d'un canvi de paradigma en tota regla, i la pedra de toc de tot projecte humanitzador per a aquest segle XXI. És segurament el principal repte del moviment cooperatiu basc i mundial.

El *territori MONDRAGON*, igual que la societat en el seu conjunt, ha de saber encarar preguntes tan inquietants com fonamentals: El màxim de creixement econòmic constitueix la situació òptima per als humans? Com més creixement millor?

Per a les generacions anteriors, créixer econòmicament va constituir la utopia (juntament amb el repartiment equitatiu de la riquesa creada). Per a les noves generacions la constitueix el desenvolupament comunitari integral, equilibrat i sostenible. Podríem expressar-lo seguint la recomanació que ens va fer John Stuart Mill, allà per l'any 1848: el desafiament actual i futur té molt més a veure amb "perfeccionar l'art de viure" que amb "estar absorbits per la preocupació constant per l'art de progressar" (en el sentit modern del terme progrés).

Falta concretar què suposa realitzar la profunda transició d'una experiència de Socioeconomia cap a una experiència d'Eco-Socioeconomia. Però no hi ha dubte que apunta en totes les direccions: el canvi de matriu energètica i la transició cap a superiors quotes d'autosuficiència; reorientació de negocis i la producció de productes i ocupacions 'verdes'; les polítiques d'innovació, ciència i tecnologia; el profund canvi cultural que requereix el cos social cooperativista, etc. Ben mirat, és una espècie de refundació sobre la base dels nous desafiaments d'aquesta època.

SANTIAGO NIÑO BECERRA: EL PROFETA INCÒMODE

Carles Masià

El catedràtic d'Estructura Econòmica de la Facultat d'Economia IQS (Universitat Ramon Llull), Santiago Niño Becerra, va alertar fa temps que l'època de vaques grasses s'estava acabant, quan molts encara confiaven cegament en la infal·libilitat del creixement econòmic. En el seu últim llibre, *El crash del 2010*, explica que el pitjor arribarà durant aquest any, particularment a l'Estat espanyol. Amb ell conversem sobre la caiguda del capitalisme, entesa com una crisi sistèmica, i de la transició cap a un nou model econòmic.

Has exposat en el teu llibre *El Crash del 2010* que ens trobem davant d'una crisi sistèmica. Pots definir breument les diferències respecte del 1929?

Estructuralment són idèntiques: les crisis sistèmiques es produeixen per esgotament d'una "forma de fer" les coses, d'un model de funcionament; la diferència entre ambdues radica en "què hi ha al darrere". El crac del 29 va arribar de cop perquè ni es comptava amb la informació econòmica que ara tenim, ni l'oferta era tan

Cap polític mitjanament seriós parla ja de “brots verds”, sinó d’indicis “de recuperació amb incerteses”, que tampoc serà així.

flexible com ho és ara, ni existien els elements compensadors que ara existeixen. Aquella crisi va ser bastant primària, mentre que aquesta serà molt més complexa.

La classe política està parlant de “brots verds”. Són reals?

Penso que cap polític mitjanament seriós parla ja de “brots verds”, sinó d’indicis “de recuperació amb incerteses”, que tampoc serà així. Aquesta certa recuperació que hi ha hagut –un alentiment del ritme d’empitjorament, més aviat– s’ha basat en els estímuls, ajudes, avals i garanties donades pels Estats. Quan tots aquests programes finalitzin, s’ha acabat.

També has explicat que el capitalisme desapareixerà cap al 2070. Quines seran les adaptacions que el sistema econòmic farà fins que hi arribem? En l’àmbit internacional, seran catastròfiques?

El que en realitat caracteritza un sistema és el mode de producció: en cada sistema és diferent. El mode de producció capitalista s’ha basat en l’individualisme –exacerbat des de fa tres dècades–, en la propietat privada de qualsevol mitjà de producció, en el finançament fonamentalment extern dels processos productius, i en la competència: “el guanyador s’ho emporta tot”. Podrà agradar més o menys, però el Pib ha anat creixent d’ençà que el sistema capitalista va néixer a princi-

pis del segle XIX, el problema radica en què és un sistema molt ineficient i molt car: necessita molts recursos, molts factors productius i molta capacitat productiva. I potser només utilitza una part d’aquests recursos, factors i capacitat productiva, desaprofitant-los, malgastant-los. Crec que aquesta forma d’actuar serà molt diferent en el nou sistema: prevaldrà l’eficiència, la productivitat i la coordinació de funcions i tasques, que sona molt bé, però té conseqüències. Per exemple, es posarà de manifest que sobren factors productius, com ara el factor treball.

Persones com el Nobel d’economia, Joseph Stiglitz, propugnen un tipus d’economia més equilibrada, amb un pes creixent de l’economia social davant del que s’ha anomenat “fonamentalisme de mercat”. Creus que és factible?

No la segona cosa, i sí la primera, però no com s’entén habitualment. En els pròxims anys –molts– ens enfrontarem a una escassetat de *commodities* [béns de primera necessitat], que significarà que el necessari serà allò important, és a dir, l’eficiència haurà de prevaler per sobre de tot. I com s’aconsegueix això? Augmentant la productivitat i reduint el Pib (aquell que no sigui necessari). Això suposa una economia més equilibrada perquè serà molt més eficient, però no més social tal com ara l’entenen: més igualitària. Penso que anem cap a una societat escindida en tres grups, que no classes: aquest concepte té connotacions ideològiques i ni hi ha ni hi haurà lloc per a la ideologia. Hi haurà unes persones veritablement imprescindibles –no més del 10-15% de la població–, que seran els veritables *insiders*; unes altres que seran parcialment necessàries: per períodes de temps més o menys perllongats: entre el 15- 20%. Pel que fa a la resta, pràcticament no caldran per generar el Pib que sigui necessari, seran els *outsiders*. Una de les conseqüències positives de tot això

serà la desaparició definitiva de les diferències professionals basades en el sexe: l'important és que algú sàpiga fer una cosa de la millor manera possible, el seu sexe serà igual.

També hi ha estudiosos que han situat la crisi actual com una crisi de *management* i, per superar-ho, és parla d'una economia que es pot inspirar en el cooperativisme. Creus que les cooperatives poden tenir un pes important en el nou model econòmic?

El cooperativisme, entès com a coordinació, col·laboració i treball en equip, és el futur perquè és més eficient, però arribar aquí entra dins del canvi de xip que caldrà fer: en les tres últimes dècades s'ha fomentat l'hiperindividualisme. I, una altra vegada, això pot sonar bé, però té conseqüències enormes.

Després de l'esclat de la bombolla immobiliària, com creus que és manifestarà la crisi a l'Estat espanyol, tenint en compte les previsions més pessimistes?

Si només fos la bombolla immobiliària ... és això, sí, i també la davallada del turisme que es produirà quan els britànics, alemanys i francesos no puguin pagar-se unes vacances de sol i platja, i la caiguda del sector de l'automòbil quan finalitzin els Plans E i similars. Les meves previsions per a l'Estat espa-

El capitalisme és un sistema molt ineficient i molt car: necessita molts recursos, molts factors productius i molta capacitat productiva.

nyol (publicades per primera vegada a www.lacartadelabolsa.com el 06/10/2009) per als pròxims anys, són les de la taula (vegeu part inferior d'aquesta pàgina).

Són previsions a dia 1 de desembre de 2009, però, a dia d'avui, no aprecio cap variació substancial.

Sense el totxo i el turisme, cap a on és podria reorientar l'economia?

Tremenda pregunta, sobretot perquè la resposta és dual. Si l'objectiu és que Espanya i els espanyols tornin al nivell de renda i benestar que tenien al 2006, la resposta és que no hi ha reorientació possible. Veritablement, penso que Espanya ha tancat un capítol de la seva història que no es pot tornar a obrir de cap manera. Si l'objectiu és sobreviure assumint com a inevitables la davallada de renda i benestar, cal escollir en quina direcció volem anar i fer tot el calgui per aconseguir-ho, impliqui el que impliqui.

A 01.12.2009					
	2009	2010	2011	2012	2013
PIB (*)	(-3,7/-3,6)	(-4,4/-4,2)	(-9,0/-8,5)	(-2,0/-1,5)	0,0
Atur (**)	(18,0/18,5)	(22,0/23,0)	(25,0/26,0)	(28,0/31,0)	26,0
Inflació (***)	(-0,5/-0,4)	(-2,5/-1,5)	(-7,0/-5,5)	1,0	2,0

(*) Taxa de variació del PIB

(**) Població desocupada equivalent sobre població activa a 31 de desembre de cada any

(***) Variació dels preus de consum a l'any indicat

D'altra banda, hi ha economistes que han explicat que, històricament, el capitalisme ha tingut una gran capacitat per readaptar-se i regenerar-se. Què en penses?

És cert. Aquesta crisi que seguirà el crac del 2010 no serà la fi del sistema, l'exemple de readaptació el tenim amb el canvi sistemàtic que es va produir després de la Gran Depressió. El sistema es readaptarà, evidentment, és a dir, sortirem de la crisi, però amb una diferència fonamental respecte de la Gran Depressió: a diferència d'aquella època, el sistema ja no es troba en una fase expansiva, sinó contractiva, és a dir, ja no "anem a més", sinó "cap al necessari amb el convenient", i això suposa un canvi molt fort.

També s'ha dit que un dels triomfs més grans del capitalisme ha estat en la ment dels persones. Com podem deixar enrere el consum irracional i començar a fer el canvi de xip?

Sempre he pensat que els canvis de xip es produeixen per necessitat. Les persones, tant

Si l'objectiu és que Espanya i els espanyols tornin al nivell de renda i benestar que tenien el 2006, la resposta és que no hi ha reorientació possible.

El cooperativisme, entès com a coordinació, col·laboració i treball en equip, és el futur.

les físiques com les jurídiques, han deixat d'hiperconsumir quan el diner barat i el crèdit fàcil s'han acabat; i a partir d'aquí cadascú pot muntar-se la pel·lícula que vulgui sobre la responsabilitat en el consum, la sostenibilitat, etc. Però la veritat és que si hagués continuat havent-hi diner barat i crèdit fàcil l'hiperconsum hauria continuat. Per què s'ha acabat el diner barat i el crèdit fàcil? Doncs perquè l'evolució ha portat aquest model fins a l'esgotament, encara que hem crescut, per la qual cosa l'objectiu es va complir. Ara toca fer una altra cosa.

És factible assajar una mena de socialisme de mercat? I un "capitalisme verd"?

Tal com ara s'entén el "socialisme" i el "mercat" penso que no: aquests són alguns dels conceptes que ens han dut a la situació en què ens trobem ara. Quant al "capitalisme verd", penso que el capitalisme, en el passat, ja ha estat el que havia de ser: productiu, de serveis, ètic, i també verd. Si per "capitalisme verd" entenem una manera eficient de fer les coses, penso que cal anar per aquí, però això, encara que té moltes coses bones, també en té que ho són menys: sobrarà molt factor treball, per exemple.

No creus que per entendre el creixement econòmic s'ha valorat massa el Pib en comptes de basar-se en altres indicadors?

És clar, però tenint en compte la fase en què ens trobàvem havia de ser així. És com si es preguntés: "No creus que l'economia de la Confederació nord-americana es va basar molt

en l'esclavitud?". La resposta seria afirmativa: en el sistema vigent durant la Confederació, l'esclavitud era un element essencial.

Per acabar, en el teu llibre també parles de l'austeritat i de gastar racionalment. Què n'opines de la teoria del decreixement econòmic?

Les persones, tant les físiques com les jurídiques, han deixat d'hiperconsumir quan el diner barat i el crèdit fàcil s'han acabat.

Penso que és inconsistent. La persona humana sempre tendeix a més. Ara bé, una altra cosa és que es limiti el creixement d'alguns subsectors, i que s'estableixi quines activitats han d'anar a més, les menys eficients, no. Això implicaria que el Pib d'un país o àrea disminuiria, però el Pib generat per aquelles persones realment necessàries en aquells subsectors eficients, augmentaria. Una cosa així no seria decreixement, sinó adequació a les possibilitats –i si no volem usar el concepte de Pib, podem utilitzar “valor afegit”, per exemple.

**Filés: democracia
económica en el
siglo de las redes**

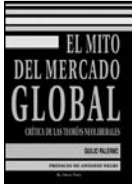
David de Ugarte.
Ed. El Cobre

L'autor afirma que estem transitant d'un món de xarxes descentralitzades a un altre de xarxes distribuïdes i que aquest fet es fa evident mitjançant el creixent protagonisme d'un nou tipus de comunitats, més properes a les antigues comunitats reals basades en la proximitat que, alhora, ens porta a un trànsit que ens fa anar de les nacions a les xarxes.

Estudiant aquesta darrera dimensió (els canvis dels patrons identitaris de la nostra època), ens descobreix un nou tipus d'organització socioeconòmica: la filé.

La filé, ens diu, és molt més que un tipus d'empresa, reuneix les característiques principals de tots els elements articuladors de la nostra època, neix de l'experiència de la socialització a les comunitats virtuals, és transnacional i reivindica noves formes de democràcia econòmica que l'emparenten amb el moviment cooperatiu.

El llibre ens mostra com els conceptes d'igualtat i fraternitat es redefeixen i influeixen l'espai productiu i comercial tot creant un nou tipus d'identitat col·lectiva.

**El mito del
mercado global.
Crítica de las
teorías neoliberales**

Giulio Palermo
Ed. de intervenció cultural / El Viejo Topo.

“La cultura del mercat... és avui el més gran obstacle que existeix quan s’ intenta raonar de forma oberta sobre altres móns possibles”.

El llibre parteix de la crítica a l’axioma dominant que afirma que el sistema econòmic-social capitalista i la civilització que se’n deriva són el millor món possible. El coneixement empíric, afirma, apunta cap a consideracions oposades o, si més no, molt allunyades.

L’assaig vol oferir a la ciutadania interessada instruments útils per descobrir quins interessos s’amaguen al darrere de les decisions executades al món polític i empresarial que sempre són presentades com a úniques objectivament possibles i necessàries.

Posa en qüestió la visió que considera el mercat com a màxima expressió de racionalitat i eficiència, fa evidents determinades incoherències entre democràcia i mercat, denuncia els principals mites del mercat en tant que pilars d’una autèntica ofensiva cultural: el lliure mercat, el mercat just, el mercat productor de riquesa... i acaba proposant una contraofensiva orientada a la desmercantilització de les relacions socials.

Com apunta Toni Negri a la introducció, “es tracta d’un treball de desmitificació puntual i persistent de l’economia política clàssica”.

**Empresa i valors.
L’empresa en
l’economia global**

David Murillo Bonvehí
Fundació
Lluís Carulla - Esade

Segons l’autor, l’empresa és una de les institucions on veiem desplegar-se el combat entre models teòrics, marcs institucionals i nous valors socials. S’hi troben des de l’impacte de les grans concentracions de capital sobre la gran empresa fins a nous corrents com el de la responsabilitat social corporativa o el moviment pro sostenibilitat.

Enmig de la crisi econòmica que ha de suposar un canvi important sobre mercats i models de gestió, l’autor ens parla de causes i responsabilitats i que un país necessita bons empresaris i els seus valors: “A les crisis sistèmiques, és tota una cultura la que hi ha al darrere”. Tal com afirma Josep Maria Lozano, l’empresa és generadora i transmissora de valors: valors que necessita per vertebrar la seva cultura d’empresa i que no són un subproducte de les pràctiques empresarials, són un component imprescindible i ineludible.

L’autor, amb aquest llibre, vol contribuir a omplir la manca d’estudis sobre els valors de les empreses catalanes.

**Resistencias
globales. De Seattle
a la crisis de Wall
Street**

*Josep Maria Antentas i
Esther Vivas.*
Ed. Popular

Amb aquest llibre, els seus autors volen recollir la “geopolítica de les resistències” que ha vingut traçat el moviment “antiglobalització” al llarg d’aquests anys. Una obra que intenta oferir retrospectivament una panoràmica general i un testimoni del que ha estat aquesta dècada de resistències globals posteriors a Seattle, així com els reptes que enfronten els moviments socials davant la crisi contemporània, fent balanç del passat immediat per mirar cap al futur.

**Bona crisi
Cap a un món
postmaterialista**

Jordi Pigem.
Ara Llibres

El llibre ens ofereix un compendi sintètic de propostes per a un canvi de paradigma que ha de permetre trencar amb la societat materialista-depredadora i construir una economia al servei de les persones.

Per a Jordi Pigem, la crisi econòmica és només el símptoma més tangible d’una crisi més profunda que s’expressa en múltiples àmbits: és una crisi sistèmica lligada a la nostra forma obsoleta d’entendre el món: “Hi ha una bombolla molt més antiga i molt més gran que la bombolla financera i que la immobiliària. És la bombolla cognitiva: la bombolla en què sura la visió economicista del món; la creença en l’economia com un sistema purament quantificable, abstracte i auto-suficient, independent tant de la biosfera que l’acull com de les inquietuds humanes que la nodreixen”.

Ens mostra on som i com hem arribat fins aquí, i presenta un nou paradigma postmaterialista que ens pot guiar cap a una societat més sana, sàvia i ecològica i cap a un món més ple de sentit. Pigem ens incita a actuar i, com deia Gandhi, a “ser el canvi que volem veure al món”.

School.coop

<http://teacher.beecoop.co.uk>

Web amb recursos educatius en anglès que forma part d'un projecte impulsat per The Co-operative College i Co-operative Group. L'objectiu és compartir recursos que aporten la cooperació i els valors cooperatius al sistema educatiu d'avui a través del treball curricular i la gestió escolar.

Compta amb el treball dels mestres i estudiants de la xarxa de Co-operative Business i Enterprise colleges, escoles de negocis, cooperatives joves i empreses cooperatives de tot el món. El lloc és gratuït, però cal inscriure's en algunes àrees.

Consultoria artesana en red

<http://blog.consultorartesano.com>

Julen Iturbe és un consultor d'empreses del País Basc. Al seu bloc trobem petits articles, ponències, presentacions i, en general, reflexions i debats molt interessants, sobre temes de gestió en el sentit més ample del terme. Perquè us en feu una idea, algunes de les categories temàtiques del bloc són: aprendre, atenció i infoxicació, cibercultura, coneixement i informació, consultoria, empresa oberta, escapatòria, general, igualtat de gènere, management o web 2.0.

France Active

www.franceactive.org

Associació francesa creada el 1988 que té com a objectiu donar suport a la creació i consolidació de llocs de treball per a les persones aturades i/o amb problemes financers, així com finançar organismes (siguin associacions o empreses) actius en l'àmbit social, amb una activitat econòmica i que contribueixen a crear noves oportunitats laborals per a les persones. A l'apartat de documents del seu web, es poden trobar alguns textos sobre finançament i economia social i solidària.

nexe

quaderns d'autogestió i economia cooperativa

Quatre últims números publicats

Núm. 21

Jordi Garcia. *Entrevista a Ignacio Ramonet: "Els aliats naturals del cooperativisme són tots els moviments progressistes"* Lia Tiriba. *Economia popular i moviments populars (I)* Susana Martínez. *Anàlisi històrica sobre les principals cooperatives de crèdit agrícoles a Espanya: la difusió de les caixes rurals o cooperatives de crèdit tipus Raiffeisen en el camp espanyol (1890-1910)* Nacho Parra. *Treball, precarietat i vida* Jean-Louis Laville. *Del segle XIX al segle XX: permanència i transformacions de l'economia solidària* Madeleine Hersent. *La construcció d'un moviment d'economia solidària a França* Eric Lavillunière. *L'Institut Europeu d'Economia Solidària* Verònica Platas. *La formació en el marc de la gestió d'empreses cooperatives* Daniel Jover. *Escola de Formació EVA (Escola Viva Autogestionària)* Pepa Muñoz. *Compareixença davant de la Comissió de Treball, Indústria, Comerç i Turisme del Parlament de Catalunya* Carles Riera. *Desenvolupament comunitari i economia solidària* Daniel Jover. *Empreses de dones* Verònica Platas. *Marketing para seres humanos*.

Núm. 22

Dani Jover. *Emprendre des de l'economia ecològica: entrevista a José Manuel Naredo i Antonio Estevan*. Jordi Garcia. *Entrevista a Favio Salvato: "Amb la banca ètica estem fent una revolució silenciosa"*. Lia Tiriba. *Economia popular i moviments populars (i II)*. Carolina Recio Cáceres. *Els serveis d'atenció domiciliària: desigualtats de gènere, precarietat i privatització*. Maite Darceles i Julen Iturbe-Ormaetxe. *Persones i tecnologia es donen la mà per aprofundir en els valors cooperatius*. Erika Lombardi, Dario Carrera i Els Reynaert. *Les dinàmiques de l'altra economia a Roma*. Karl Birkhölzer. *Desenvolupament i perspectives de l'economia de base solidària i social o el tercer sector a Alemanya*. Xarxa d'Economia Solidària. *La Xarxa d'Economia Solidària impulsa el balanç social*

Núm. 23

Jordi Garcia Jané. *Màrqueting per a éssers humans: entrevista a Marià Moreno*. Conxita Comamala Espona. *Grups de consum de productes ecobiològics: cooperatives o associacions*. Maite Darceles. *Cap a nous marcs conceptuals que superin la planificació*. Perfecto Alonso. *L'externalització dels serveis d'ajuda a les persones*. Josep Parcerisa. *L'estructura de capital de la cooperativa agrària amb secció de crèdit*. Alfonso Vázquez. *Innovar en la crisi?* Jordi Garcia Jané. *Algunes consideracions sobre la crisi i l'economia solidària*. Jordi Valls i Olivé. *Cooperativisme i crisi industrial*. Daniel Jover. *Crisi de la globalització, oportunitat per a una vida bona i justa*. CEPES: *Propostes per potenciar el teixit empresarial de l'economia social i combatre la crisi en aquest teixit*. Fòrum del Montblanc. *Resposta a la crisi financera?* Daniel Jover. *Introducció a "El Treball: Utopia Quotidiana"*. Ramón Fernández Durán. *Adéu a un molt bon amic i company: Antonio Estevan*. Rubén G. Prieto. *Caminant amb Castoriadis*. Silvia Jov Gran. *"Estrategias de la imaginación"*

Núm. 24

Luis Razeto. *Crisi, mercat i una "altra economia"*. Jordi Garcia Jané. *Com aprofundir la participació en les cooperatives de treballs: 6 propostes i un requisit*. Martina Marcet Fuentes. *Discursos i pràctiques: la dimensió dels valors de la intercooperació*. Perfecto Alonso. *Novetats en la regulació de les cooperatives*. Antonia de Vita. *En el moviment de cooperar i emprendre: experiències italianes d'empreses socials*. Enric Tello i Jordi Via. *Repensar alternatives a la crisi*. Daniel Jover. *Entrevista a Toni Comín*.

Podeu demanar números endarrerits al tel. 93 318 81 62, seira@fundacioseira.coop

Edita: Fundació Seira i Confederació de Cooperatives de Catalunya

LA HISTORIA CUENTA. ENRIC TELLO

L'homo economicus neoclassicus és una criatura veritablement singular. Tal com estan assenyalant àcidament les economistes feministes és un ésser presumptament asexual encara que respon inequívocament al gènere *homo*. S'ignora com es reproduïx, perquè sempre arriba crescutet, endreçat i ben vestit i a la seva hora a les portes d'una empresa a la qual dedica la immensa majoria del seu temps, utilitzant-lo en una forma especial de 'desutilitat' que anomena feina, per equilibrar la suma d' 'utilitat' que rep entrant i sortint després de diferents mercats. És un ésser que no té necessitats, dependències i afectes envers les altres persones, amb les quals tan sols es relaciona revelant preferències mitjançant un tipus especial de missatge xifrat –una cosa com ara 'xateig' virtual– expressat en diner. No es posa malalt, ni es deprimeix, ni envelleix. Per coherència amb el seu no-naixement, no mor tampoc mai... Qualsevol similitud amb les espècies vives pacientment inventariades per botànics, zoòlegs o paleontòlegs és pura coincidència.

Ed. El Viejo Topo. Barcelona, 2005